

ISSN: 1303-9199

Volume 2/4 Fall 2007

Vol.
2/4

Fall
2007

TURKISH STUDIES

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

TURKISH STUDIES

TUNCA KORTANTAMER ÖZEL SAYISI-II

EDITORS:

PROF. DR. ATABEY KILIÇ
ARŞ. GÖR. SİBEL ÜST

Turkish Studies

Türkoloji Araştırmaları

International Periodical For The Languages, Literature and History of
Turkish or Turkic

TUNCA KORTANTAMER Özel Sayısı-II

Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi, üç ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.turkishstudies.net'e aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez.

ISSN: 1303-9199

Volume 2/4 Fall 2007

Turkish Studies
Türkoloji Araştırmaları

İÇİNDEKİLER

Önkapak ve İçindekiler	I-XIII
Prof. Dr. Tunca KORTANTAMER Tarih	1
<i>Manisa-Demirci'de Görülen Alevî-Bektaşî-Rifâ'î Meşrepli Bir Tarikat : Ma'rifîlik</i> KILIÇ Atabey	2-36
<i>Türkçe ve Kürtçe Mem u Zin ile Fuzûlî'nin Leylî vü Mecnûn Mesnevîsinin Mukayesesi</i> AÇIKGÖZ, Nâmık	37-50
<i>Biynöger ve Kococaş Destanları Arasındaki Benzerlikler</i> ADİLOĞLU, Adilhan	51-83
<i>Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa'nın Mıdır?</i> AKSOYAK, İsmail Hakkı	84-97
<i>Urumlarda Aile, Gelenekleri ve Kurumsal Yapısı</i> ALTINKAYNAK, Erdoğan	98-105
<i>Çiçek Dili (Lisân-ı Ezhâr) ve Osmanlı Zenpâreleri</i> AMBROS, Edith Gülçin (Çev.: Özer Şenödeyici).....	106-122
<i>Amasyalı Hattatlar</i> ASLAN, Mustafa	123-143
<i>Kastamonulu Hattatlar</i> ASLAN, Mustafa	144-160
<i>Şairlerin Görüp Unuttukları Bir Rüya: Belâgat</i> AVŞAR, Ziya	161-184
<i>Evrensel Bir Hikâye: Salamân u Absâl ve Kökeni</i> AVŞAR, Ziya	185-200
<i>Türk Toplumunda Temsil Getirme Geleneği ve Mevlana'nın Gelenek İçerisindeki Yeri</i> BALKAYA, Adem	201-208
<i>Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler</i> BAYRAM, Yavuz	209-219
<i>Klasik Türk Şairlerinin Gözüyle Meyveler</i> BAYRAM, Yavuz	220-227
<i>Eğitim Bakımından Gülistan</i> CEYHAN, Âdem	228-247

BİYNÖGER VE KOCOÇAŞ DESTANLARI ARASINDAKİ BENZERLİKLER

Adilhan ADILOĞLU *

ÖZET

Eski Türk sosyal hayatında tesiri kuvvetli bir müessese olan avcılık faaliyeti aynı zamanda bazı dinî inançların da doğmasına sebep olmuştur. Avcılıkla ilgili bu dinî inançların başında; dağların, ormanların ve hayvanların koruyucu ruhları olduğu inancı vardır. Eski Türk inancına göre avın verimliliği ve zenginliği tamamıyla bu ruhların himâyesi altındadır. Eski Türk kültüründeki avcılıkla ilgili bu inançlar zamanla halk edebiyatına tesir ederek destan ve efsanelere aksetmiştir. Karaçay-Malkar “Biyñöger” ve Kırgız “Kococaş” destanları bu tesirin en güzel örneklerindedir. Her iki destanda da geyiklerin koruyucusu tarafından lânetlenerek felâkete uğrayan bir avcının hikâyesi konu edilmektedir. Her iki destanın muhtevası ve tipolojik motifleri, birkaç farklılık dışında, birbirine çok benzemektedir.

Anahtar Sözcükler: Avcılık Kültürü, Biyñöger Destanı, Kococaş Destanı.

ABSTRACT

Hunting which had a powerful impact on the ancient Turkish social life simultaneously had a share in the cause of some religious beliefs. On the top of these beliefs about hunting is the protective spirits of the mountains, woods and animals. According to the ancient Turkish belief the fertility and the abundance of the hunt is under the total protection of these spirits. These beliefs in the ancient Turkish culture effected the folk tales in the course of time and were reflected in the epics and tales. Karachay-Malkar “Biyñoger” and Kyrgyz “Kojocas” epics are the most beautiful examples of this effect. In both of the epics the subject is a hunter who is cursed by the protector of the deers and his end is catastrophic. Both of the epics are very similar in respects of content and typologic motives other than a couple of differences.

Key Words: Hunting Culture, Epic of Biyñoger, Epic of Kojocas.

1. Giriş

İnsanlık tarihinin en eski iktisadî uğraşlarından biri olarak kabul edilen avcılık faaliyeti eski Türklerde iktisadî hayatta olduğu kadar, sosyal hayat üzerinde de tesiri kuvvetli olan bir müessese olmuştur. Bu tesir öylesine kuvvetli olmuştur ki eski Türk sosyal hayatında bazı dinî inançların doğmasına sebep olmuştur. Avcılıkla bağlantılı olarak bu dinî inançların başında; dağların, ormanların ve hayvanların koruyucu ruhları olduğu inancı vardır. Eski Türk inancına göre avın verimliliği ve zenginliği tamamıyla bu ruhların himâyesi altındadır. Avlanmak üzere ıssız ve uçsuz bucaksız ormanlar ile yüksek ve aşılmaz dağlara giden avcılar, kendilerini çeşitli tehlikelerden koruyacak, ümitsizlikten kurtaracak ve bilhassa avın bereketli geçmesini sağlayacak bir kuvvetin varlığına, ormanların, dağların ve hayvanların koruyucu sahipleri olduğuna inanmış ve ava bu inancın teşvikiyle çıkmışlardır. Buna göre eski Türkler ava çıkmadan önce dinî mânâda törenler yapar, avın başarılı ve bereketli olması için gereken bütün örf ve kaidelere riayet ederlerdi. Bilhassa avlanacak hayvanı koruyan ruha bağlılıklarını göstermeye çalışırlardı. Her avcı ava çıkmadan önce gerektiği şekilde bir dinî ibadet yapmak mecburiyetindeydi. Av hayvanlarının koruyucusu da, avcıların kendisine gösterdiği bu saygı ve ilgi nispetinde onlara av konusunda cömert olurdu (*Caferoğlu, 1972: 169-170; Baykara, 2001:109-111*).

Eski Türklerin bu inançlarıyla bağlantılı olarak Kuzey Kafkasya bölgesinde yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinin eski kültüründe, av hayvanlarının, bilhassa geyik ve dağ keçisi cinsinden yabani hayvanların “Apsatı” adında bir koruyucusu olduğuna dair bir inanç vardır. Bu inanca göre Apsatı, koruyucusu olduğu hayvanların kendisinden izinsiz olarak avcılar tarafından avlanmasına müsaade etmezdi. Bunun aksini yapan avcılar, Apsatı tarafından çeşitli

* Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

şekillerde lânetlenerek büyük felâketlerle karşılaşmışlardır. Bu yüzden, avcılar ava çıkmadan önce, Apsatı'nın şerefine törenler tertip ederler; kurbanlar keserler, dualar ederler, dilekler dilerlerdi. Mesela, Yukarı Çegem bölgesinde "Apsatı Taşı" adı verilen kutsal bir kayanın olduğu yerde, sonbaharda geyik avına çıkmadan önce burada Apsatı için törenler yapılır, kurbanlar kesilir, dualar edilir, Apsatı Taşı'nın etrafında, bir tür dinî ibadet şeklinde çeşitli danslar icra edilirdi. Karaçay-Malkar Türklerinin eski kültüründeki bu inanca göre, Apsatı başlangıçta beyaz bir dağ keçisi şeklinde, daha sonraları ise yüksek dağların tepesindeki bir tahtta oturan, heybetli, uzun ve ak sakallı ihtiyar bir adam olarak tahayyül edilmiştir (*Laypanlanı-Dudalanı, 1940:12, 18; Hacıyeva, 1988:18, 222; Töppelanı, 2007:37-38; Alanskiy, 2007:176*).

Karaçay-Malkar Türklerinin eski kültüründeki avcılıkla ilgili bu inançlar, Karaçay-Malkar halk edebiyatına da kuvvetli bir şekilde tesir ederek destan ve efsanelere aksetmiştir. "Biynöger" adlı destan bu tesirin en güzel örneklerinden biridir. Biynöger destanında; Apsatı ve onun kızı Fatima tarafından lânetlenerek felâkete uğrayan bir avcının hikâyesi konu edilmektedir.

Destanda anlatılanlara göre; Biynöger yaşadığı bölgede meşhur bir avcı olarak bilinmektedir. Hemen her gün dağlarda geyik ve dağ keçisi avlamaktadır. Öte yandan bu durum, geyiklerin ve dağ keçilerinin koruyucusu olan Apsatı'nın hoşuna gitmemektedir. Çünkü Biynöger gereğinden fazla avlanmakta, geyiklerin ve dağ keçilerinin neslini tüketmektedir. Apsatı bu yüzden Biynöger'i cezalandırmaya karar verir. Bir zaman sonra Biynöger'in ağabeyi ölümcül bir hastalığa yakalanır. Onun iyileşmesi için bir dişi geyiğin sütü gerekmektedir. Biynöger bu dişi geyiği bulmak için dağlara çıkar. Bir süre sonra aradığı dişi geyiği bulur ve günlerce onun peşinden dolaşır. Biynöger dişi geyiğin peşinden giderken her nasılsa kendisini yalçın kayalıkların tepesinde bulur. Fakat oradan aşağıya inmesi mümkün değildir. Biynöger on beş gün boyunca yalçın kayalıkların tepesinde aç ve susuz yaşamaya çalışır. Aşağıya inmenin imkânı olmadığını anlayan Biynöger daha fazla dayanamaz ve sevgilisinin de telkinleriyle kendisini kayalıklardan aşağı atar. Bütün bu olan biteni en başından beri Apsatı planlamıştır. Biynöger'i günlerce peşinden koşturan geyik ise aslında Apsatı'nın kızı Fatima'dır. Fatima, Biynöger'i yalçın kayalıkların tepesine getirmiş, aşağıya inilmesi mümkün olmadığından, onu çaresiz bırakmış, gereğinden fazla avladığı geyiklerin bedelini hayatıyla ödetmiştir (*Goçiyalanı vd., 1969:11-12; Ortabayeva, 1983:4-19*).

Karaçay-Malkar Türklerinin Biynöger destanı üzerine yapılan ilmi çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Hususiyetle bu destan üzerine ilmi çalışmayı Türkiye'de (galiba aynı zamanda dünyada) ilk kez Saadet Çağatay yapmıştır. "Karaçay Halk Edebiyatında Avcı Bineger" adlı makalesinde, Biynöger destanından, biraz şaşkınlık ve biraz da hayranlık içerisinde: "Anlatmaya ve izah etmeye çalıştığımız şu Karaçay halk şiiri oldukça bariz eski menşelere dayanmaktadır. Belki de ta eski Hint efsanelerinden neşet eden halk edebiyatının seyrek rastlanan cevherlerinden biri olan bu şiir Budist, Hıristiyan ve İslam unsurlarıyla önümüze serilmiş bulunmaktadır" (*Çağatay, 1953:102*) şeklinde bahsetmektedir.

S. Çağatay bu makalesinde Biynöger destanını ve bu destanda geçen Apsatı ve onun kızı Fatima motifini bilhassa etimolojik bakımdan derinlemesine incelemiş; eski Uygur Türklerinde de yer alan, Budist "Dantipala" hikâyesiyle arasındaki benzerlikleri ortaya koymuştur. Her ikisinde de amansız bir avcı bahis konusudur. Orada esas konu olarak canlıları öldürme günah sayıldığından mukaddes geyiğe vurmaya cesaret eden Kral Dantipala müthiş bir cezaya çarptırılır. S. Çağatay'a göre bu hikâyenin kökeni Budizm vasıtasıyla eski Hint masal ve efsanelerinden Uygur Türklerine geçmiştir. Ayrıca S. Çağatay bu

makalesinde Biynöger destanında yer alan bazı motifleri, diğer Türk boylarının destan ve efsaneleri ile Avrupa halk edebiyatından bazı örneklerle mukayese etmiştir (*Çağatay, 1953:92-102*).

S. Çağatay yine “mevzuu ile dikkatimi çekmiş olan bu müstesna efsane” şeklinde bahsettiği Biynöger destanıyla ilgili olarak “Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler” başlığıyla ikinci bir makale daha yayınlamıştır. S. Çağatay bu makalesinde daha çok diğer Türk boylarının halk edebiyatında yer alan geyik motifli destanlar ile Biynöger destanını mukayese etmiştir (*Çağatay, 1956:153-177*).

Bunun dışında, Karaçay-Malkarlı bilim adamlarının da Biynöger destanı üzerine bazı çalışmaları vardır. Fakat, bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla, bunların bir kısmı, Karaçay-Malkar destan ve efsanelerinin derlenip toplandığı kitaplarda yer alan Biynöger destanıyla ilgili kısa tanıtma yazıları olup, bir kısmı da genellikle “avcılık kültürüyle ilgili destan ve efsaneler” başlığı altında yazılan makalelerde Biynöger destanına gönderilen atıf ve  rneklemelerdir.

Muhammet Habıçev’in 1984 yılında yayınladığı “Biynöger” adlı kitabında ise  ns z dışında ancak destanın Karaçay-Malkar Türkçesiyle sunumu ve Rusça tercümesi yer almaktadır. Kitapta Biynöger destanı üzerine herhangi bir tetkik ve tahlil yoktur.

Kanşavbiy Miziyev 1988 yılında “Biynöger” adlı makalesini yayınlamıştır. Ancak bu makale S. Çağatay’ın mezk r makalesinin tekrarı gibidir. Bu makalede S. Çağatay’ın çalışması tanıtılmış ve makalenin bazı kısımları yeniden yorumlanmaya çalışılmıştır. Ancak ortaya konulan yeni bir şey yoktur (*Mızlanı, 1988:95-101*). Neyse ki, 1993 yılında, S. Çağatay’ın yukarıda zikredilen birinci makalesi Karaçay-Malkar Türkçesine aktarılarak yayınlanmıştır. Böylece, S. Çağatay’ın bu makalesi, galiba Rusya’daki Türkoloji sahasında da hususi olarak Biynöger destanı üzerine ilk ilmi yayındır.

Bundan sonra Biynöger destanıyla ilgili biraz kıpırdanma görülmektedir. Nitekim, 1996 yılında, Halimat Karçayeva, “Biynöger” başlıklı, dikkate şayan bir makale yayınlamıştır. Bu makalede, Biynöger destanının varyantları arasında şekil ve muhteva bakımından mukayese yapılmakta, varyantlar arasındaki farklılıklar gösterilmektedir (*Karçalanı, 1996:206-212*). Bununla birlikte, bu son makale de dahil, yukarıda bahsedilen bütün bu çalışmaların hepsi, bilhassa tetkik ve tahlil bakımından, S. Çağatay’ın yukarıda bahsedilen iki makalesine oranla son derece zayıftırlar.

S. Çağatay, her iki makalesinde de, Biynöger destanı ile pek çok Türk destanını mukayese etmiştir. Fakat mukayese ettiği bu destanların içerisinde “Kococaş” yoktur. S. Çağatay bu makalelerini yazdığı sırada galiba Kırgız Türklerinin Kococaş destanıyla ilgili bir yayın mevcut değildi. şüphesiz, kendisi Biynöger ile Kococaş destanları arasındaki benzerlikleri çok önceden tespit ederdi. H sılı biz de bu makalemizde Karaçay-Malkar “Biynöger” destanı ile Kırgızların “Kococaş” destanı arasındaki benzerlikleri tespit etmeye çalışarak, S. Çağatay’ın başlattığı Biynöger destanı araştırmalarına az da olsa katkıda bulunmaya çalışacağız.

Biynöger destanı hakkında yukarıda kısaca bilgi verilmişti. Biynöger ile Kococaş destanları arasındaki benzerliklere temas etmeden önce Kococaş destanı hakkında da kısaca bilgi vermekte fayda vardır. Kococaş destanı, Kırgız Türklerinin totemistik-animistik inanaları ile avcı-oban hayatından izler taşıyan, kabile içi çatışma ve savaşların henüz başlamadığı dönemlerinden kalma bir destandır. Kococaş destanının mitolojik özellikler ihtiva etmesi sebebiyle, yine Kırgızların en uzun ve en meşhur destanı olan “Manas” destanından daha eski olduğu sanılmaktadır.

Destanda, Kococaş ile dağların sahibi, geyiklerin ve dağ keçilerinin koruyucusu “Sur-Eçki”nin, yani insanoğlu ile tabiatın mücadelesini anlatılmaktadır. Kococaş, avladığı hayvanlarla bütün bir kabilesini doyuran, bunun uğrunda neredeyse bütün zamanını dağlarda geçiren usta bir avcıdır. Kococaş o kadar çok geyik avlamıştır ki neredeyse geyiklerin soyunu kurutmak üzeredir. İşte bu sebeple geyiklerin koruyucusu Sur-Eçki tarafından lanetlenir. Sur Eçki, Kococaş’ın, peşinden gelmesini sağlayarak onu yüksek bir dağın tepesine çıkarır. Kococaş bu yüksek dağın tepesinde, yalçın kayalıkların arasında sıkışıp kalır ve aşağıya inemez. Çaresiz kalan Kococaş nihayetinde kendisini kayalıktan aşağı atarak hayatına son verir (*Cumakunova, 2000:75-76; Köse, 2002:9-10, 61, 101, 118*).

Biyñöger destanında olduğu gibi, Kococaş destanı hakkında ülkemizdeki ilmi çalışmaların sayısı pek fazla değildir. Birkaç makale ve tanıtma yazısı dışında, Kococaş üzerine yapılan ilmi çalışmaların hepsi Nerin Köse’ye aittir. Kendisi, Kococaş destanıyla ilgili pek çok makale yayınlamış ve son olarak Ösönbayev, Konokbayev ve Ceentayev varyantlarını ihtiva eden “Kococaş Destanı” (İnceleme-Metin) adlı kitabını yayınlamış ve Kococaş destanıyla ilgili en kapsamlı ilmi çalışmayı yapmıştır.

2. Biyñöger Destanının Varyantları

Biyñöger ve Kococaş arasındaki benzerliklerin tespitine ve bunların mukayesesine geçmeden önce, Biyñöger destanının varyantları ile bu varyantlardan faydalanarak hazırladığımız ortak metin hakkında kısa bir açıklama yapmamız gerekir.

Bu çalışmada faydalanılan Biyñöger destanının varyantları, yayımlandıkları tarihe göre sırasıyla şöyledir:

I. *Laypanlanı, Hamit., Dudalanı, Mahmut., “Biyñöger” (Karaçay Varyantı), Eski Karaçay Cırla, Mikoyan-Şahar, 1940, s. 22-25, 113 mısra.* Bu varyantın kimden ve kim tarafından, ne zaman ve nerede derlendiği belirtilmemiştir. Kısa bir varyanttır. Elimizdeki varyantlar içerisinde (II. varyantla birlikte) yazıya geçirilmiş olanların en eskisi olması sebebiyle kıymetlidir.

II. *Laypanlanı, Hamit., Dudalanı, Mahmut., “Biyñöger” (Malkar Varyantı), Eski Karaçay Cırla, Mikoyan-Şahar, 1940, s. 25-27, 93 mısra.* Bu varyantın kimden ve kim tarafından, ne zaman ve nerede derlendiği belirtilmemiştir. Kısa bir varyanttır. Yine elimizdeki varyantlar içerisinde (I. varyantla birlikte) yazıya geçirilmiş olanların en eskisi olması sebebiyle kıymetlidir.

III. *Çağatay, Saadet., “Karaçay Halk Edebiyatında Avcı Bineger”, Fuat Köprülü Armağanı, İstanbul, 1953, s. 93-112, 92 mısra.* S. Çağatay makalesinde, bu varyantı Ramazan Karça’nın (asıl adı Mahmut Duda’dır) ezberden okuyarak kendisine verdiğini söylemektedir. Kısa bir varyanttır.

IV. *Otarov, S.A., Holayev A.Z., Malkar Halk Cırla, Nalçik, 1969, s. 9-12, 102 mısra.* Bu varyantın kimden ve kim tarafından, ne zaman ve nerede derlendiği belirtilmemiştir. Kısa bir varyanttır.

V. *Habiçlanı, Magomet., Biyñöger, Çerkessk, 1984, s. 6-25, 304 mısra.* Bu varyant, eserin müellifi tarafından, muhtelif tarihlerde toplanan değişik varyantların bir araya getirilerek işlenmesiyle teşekkül etmiştir. Bu varyant şimdiye kadar yayınlanmış olan diğer varyantlar içerisindeki en uzun varyanttır.

VI. *Hacıyeva, T.M., “Biyñöger” (Husey Hozayev Varyantı), Malkarlıları bla Karaçaylıları Halk Poeziya Çıgarmaçılıkları, Nalçik, 1988, s. 228-231, 143 mısra.* Bu varyant, 1978 yılında, Ogarı Malkar’da H. H. Malkonduyev tarafından Husey Hozayev’den derlenmiştir. Bu da diğerleri kısa bir varyanttır. Ancak, diğer varyantlara göre bazı farklılıklar göstermesi sebebiyle bu varyant çok kıymetlidir. Çünkü diğer varyantların hepsi aşağı yukarı birbirine benzemektedir. H. H. Malkonduyev’in de belirttiği üzere, diğer varyantlarda birkaç mısrayla

geçştirilen, hatta hiç bahsedilmeyen, kahramanın tanıtılması epizodu bu varyantta daha geniş tutulmuştur. Yine bu varyantta diğer varyantlarda geçmeyen bazı coğrafi isimler geçmektedir (*Malkonduyev, 1990:49*). Öte yandan bu varyant eksik bir varyanttır. Destanda mevzu edilen konu ve olayların ortasında (kahramanın kayalıkta mahsur kalması sırasında) varyant sona ermektedir. Sonu belli olmadığından metinde bütünlük yoktur.

VII. *Hacıyeva, T.M., "Biynöger" (Aliy Etteyev Varyantı), Malkarlıları bla Karaçaylıları Halk Poeziya Çıgarmaçılıkları, Nalçık, 1988, s. 231-233, 94 mısra.* Bu varyant, 1974 yılında, Töben Çegem'de, S.O. Şahmurzayev tarafından Aliy Etteyev'den derlenmiştir. Şekil ve muhteva bakımından diğerlerinden farklı bir tarafı olmadığı gibi onlardan çok daha kısadır.

VIII. *Nevruz, Yılmaz., "Uvçu Biynöger", Eski Cırla, (Birleşik Kafkasya Dergisi Özel Sayısı, Sayı: 23), Eskişehir, 2000, s. 12-15, 115 mısra.* Yılmaz Nevruz, bu varyantın Ramazan Karça'nın özel arşivinden alındığını belirtmektedir. Bu varyantta dikkati çeken husus, Biynöger'in, dayısından av köpeği istemeye gittiği sırada, dayısıyla arasında geçen diyalogların diğer varyantlardan biraz değişik ve uzun olmasıdır. Bu varyant da diğerleri gibi kısa bir varyanttır.

IX. *Karçalı, Haliymat., "Biynöger" (Çegem Varyantı), Mingi Tav, No: 2, Nalçık, 1996, s. 206-212, 4 mısra.* Müellif makalesinde bu varyantın küçük bir kısmını vermiştir. Bu varyantın tamamına ulaşamadık.

X. *Karçalı, Haliymat., "Biynöger" (Holam Varyantı), Mingi Tav, No: 2, Nalçık, 1996, s. 206-212, 25 mısra.* Müellif makalesinde bu varyantın küçük bir kısmını vermiştir. Bu varyantın tamamına ulaşamadık.

Bunların dışında elimizde dört varyant daha vardır. İlk üçü: "*Karaçay Poeziyanı Antologiyası*" (1965:43-45, 113 mısra), "*Karaçay Poeziyanı Antologiyası*" (2006:30-31, 80 mısra) ve "*Karaçay Halk Cırla*" (1969:47-50, 113 mısra) adlı eserlerdeki varyantlardır. Fakat bu varyantlar "Eski Karaçay Cırla" adlı eserlerdeki varyantla (1940:22-25, 113 mısra, I. Varyant) aynı olup bu kitaptan alınmışlardır. Dördüncüsü ise, *Omar Otarov'un "Karaçay-Malkar Halk Cırla"* adlı eserindeki varyanttır (2001:38-41, 102 mısra). Bu varyant da "Malkar Halk Cırla" adlı eserlerdeki varyantla (1969:9-12, 102 mısra, IV. Varyant) aynı olup bu kitaptan alınmıştır.

Yukarıda sıralanan bu varyantlar içerisinde "Husey Hozayev Varyantı" şeklinde adlandırabileceğimiz VI. varyantın bazı kısımları dışında, diğer varyantların hepsi şekil ve muhteva bakımından aşağı yukarı birbirine benzemektedir. Bu makalede, Biynöger ve Kococaş destanları arasındaki benzerliklerin tespiti ve mukayesesinde, Biynöger destanı için, söz konusu bu varyantların bazılarında (I, III, IV, V, VI, VIII, IX, X) faydalanarak hazırladığımız metin kullanılmış, her bir mısranın hangi varyanta ait olduğu mısra sonlarında (IV:1) şeklinde gösterilmiş ve bu metnin tamamı makalenin sonunda verilmiştir. Tespit ve mukayese kısmındaki atıflar da bu metne yapılmış ve bunlar (Metin:1-12) şeklinde gösterilmiştir.

3. Kococaş Destanının Varyantları

Kococaş destanı için *N. Köse'nin, "Kococaş Destanı" (Ankara, 2002)* adlı eserinde yer alan "*Alımkul Ösönbayev*", "*Süleyman Konokbayev*" ve "*Tölmüş Ceentayev*" olmak üzere üç varyanttan da faydalanılmıştır ve atıflar (Köse, 2002:317-333) şeklinde gösterilmiştir

4. Tipolojik Motif Benzerlikleri ve Mukayese

4.1. Kahraman ve Ailesinin Tanıtılması

Biynöger destanının giriş bölümünde, kahramanın tanıtımı, sahip olduğu özellikler ve ailesi hakkındaki bilgiler çok kısa olup ancak IV. V. ve VI. varyantlarda verilmektedir. Bu varyantların ilk ikisinde de kahramanın

tanıtılması ancak birkaç mısradan ibarettir. VI. varyantta ise diğerlerine oranla kahraman hakkında daha fazla bilgi verilmektedir.

Destanın hemen hemen bütün varyantları “Gezoh ulu cigit tuvgan Biynöger” (Gezoh’un oğlu yiğit doğan Biynöger) mısrasıyla başlamaktadır. “Yiğit doğmak” veya “anasından yiğit doğmak” deyimleri Karaçay-Malkar halk edebiyatında destanlarda ve bilhassa ağıtlarda sıkça görülen kalıplardan biridir. Değişik pek çok Türk boyunun ağıt ve mersiye türündeki sözlü gelenek ürünleri üzerine araştırma ve inceleme yapan Ömer Faruk Yıldızkaya “yiğit doğmak” veya “anasından yiğit doğmak” deyimlerine ilk defa Karaçay ağıtlarında rastladığını söylemektedir (*Yıldızkaya, 1995:247*). Böylece, Biynöger’in daha doğarken “yiğit doğması” onun gelecekte de yiğit bir kişi olacağını ve ayrıca bazı olağanüstü vasıflara sahip olacağını da bir işarettir.

Biynöger’in babasının adı Gezoh, annesinin adı Kâbahan, kardeşinin adı da Umar’dır. Biynöger’in babası bir beydir, dolayısıyla Biynöger de bir beyzadedir. Yani soylu bir aileye mensuptur. Biynöger çok usta bir avcıdır. Attığı oklar hiçbir şekilde hedefinden şaşmamaktadır; serçeyi bile gözünden vuracak kadar usta nişancıdır. Biynöger birtakım olağanüstü vasıflara sahiptir; kor ateşe karşı dayanıklıdır, bedenine hiçbir şekilde ok işlemez. En azgın sulara bile balık gibi yüzebilir. Geyiklerin dilini bilir, onlarla konuşabilir (*Metin:1-12*).

Kococaş destanının her üç varyantında, bilhassa S. Konokbayev varyantında, Kococaş’ın çocukluğu, gençliği ve ailesi, uzun ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Kococaş, Talas bölgesindeki Kırgız boylarından Kitayların içerisinde bir boy beyi olan Karıpbay’ın tek oğludur. Yani o da, Biynöger gibi bir beyin oğludur. Destanda, Kococaş’ın usta bir avcı olduğu, elinden hiçbir havyanın kurtulmadığı, sanki uçarak yürüyen bir insan olduğu, tüfeğini omzundan hiç indirmedığı, köyünden çok dağlarda yaşadığı anlatılmaktadır (*Köse, 2002:68, 72-74, 477-478*).

Kolayca anlaşılacağı üzere, Biynöger ve Kococaş destanlarında, kahramanların birer usta avcı oldukları ve ayrıca sahip oldukları birtakım olağanüstü özellikler birbirine benzemektedir.

4.2. Kahramanın Avcılıkla Meşguliyeti

Biynöger destanında kahramanın bir bey oğlu olmasına rağmen hükümdarlık edeceği bir beyliği olmadığı ve törenin de ona beyliği münasip görmediği anlatılmaktadır. Biynöger de bu duruma çok öfkeli olduğundan kendisini ava ve avcılığa vermiştir. Böylece yapacak bir işi olmadığından dolayı avcılığa merak salan Biynöger’in bu av merakı yüzünden neredeyse çıkmadığı dağ, tepe, avlamadığı hayvan kalmamıştır (*Metin:13-19*).

Usta bir avcı olan Kococaş avladığı geyiklerin etiyle yirmi haneli köyünün yiyecek ihtiyacını avladığı hayvanların etiyle karşılamaktadır. Avcılığa olan tutkusu sebebiyle memleketi Karakol’a çok seyrek gelmektedir (*Köse, 2002:64, 480-481*).

Bu kısımda her iki destan arasında muhteva bakımından önemli bir farklılık göze çarpmaktadır ki bu da kahramanların avcılıkla meşgul olmalarındaki “sebep”tir. Biynöger, kendisine hükümdarlık edecek bir beylik verilmediğinden, yani yapacak bir işi olmadığından dolayı kendisini ava ve avcılığa vermiştir. Kococaş ise, destanda anlatılanlara göre, avcılık tutkusu olmakla birlikte, yirmi haneli köyünün beslenme ihtiyacını karşılamak için sürekli ava çıkmaktadır.

4.3. Geyiklerin Koruyucusu

Biynöger hiç durmadan dağlarda dolaşmakta, önüne çıkan bütün hayvanları avlamaktadır. Günlerden bir gün yine ava çıkmıştır. Av sırasında büyük ve gösterişli boynuzları olan bir geyiği vurur. Geyik yaralı halde, Biynöger’in elinden kurtulmayı başarır. Fakat bu yaralı geyik aslında geyiklerin

ve dağ keçilerinin koruyucusu Apsatı'nın çok sevdiği, gözde geyiklerinden biridir. Apsatı bu yüzden Biyñöger'e çok öfkelenir ve onu cezalandırmaya karar verir (*Metin:20-33*).

Kococaş, Karakoco'nun kızı Zulayka ile evlenir. Evlendikten sonra bir yıl boyunca ava çıkmaz. Kococaş, "karısının dizinin dibinden ayrılmadığı için" halkı tarafından kınanmaktadır. Bu dedikodular Kococaş'ın kulağına kadar gelir ve Kococaş buna çok üzülür. İlerleyen zamanlarda, Kococaş, ardi ardına üç gece rüyasında; ava çıkıp, dere tepe dolaştığı halde, vadide geyik bulamayıp, dağlara tırmandığında otuz oğlak, kırk keçi gördüğünü ve bunların hepsini öldürdüğünü, fakat kabilesinden hiç kimsenin yanında bulunmadığını görmüştür. Eşi Zulayka bu rüyayı, Kococaş'ın bir felâketle karşılaşabileceğini, bu yüzden de onun ava çıkmasının iyi olmayacağı şeklinde yorumlar. Kabile reisi ise Kococaş'ın rüyasının büyük bir kismete nail olacağı şeklinde yorumlar. Bunun üzerine Kococaş, eşi Zulayka'nın da sözünü dinlemeyip ava çıkar. Av sırasında, dağların sahibi, geyiklerin ve dağ keçilerinin koruyucusu Sur Eçki'nin oğlaklarını ve hatta eşi Alabaş'ı vurup öldürür. Sur Eçki'yi de bacağından yaralar. Bu sırada Kococaş'ın cephanesi tükenir ve Sur Eçki'yi öldüremez. Kococaş, Sur Eçki'ye, ilkbaharda gelip onu da öldüreceğini söyleyerek köyüne döner. Sur Eçki, eşi Alabaş Teke dahil, bütün soyunu kuruttuğundan bahisle Kococaş'a çok öfkelenmiştir (*Köse, 2002:64-65, 75-78, 238-255, 490-492*).

Her iki destanda da, geyik ve dağ keçilerinin koruyucularının, avcılara karşı duyduğu öfke benzer şekilde anlatılmaktadır. Her iki avcı da, bu son avda, geyiklerin koruyucusunun en sevdiği hayvanları avlamışlardır.

4.4. Kahramanın Ava Çıkması

Biyñöger yine bir av sırasında iken kötü bir rüya görür. Rüyasında ağabeyi Umar'ın ölümcül bir hastalığa yakalandığını görmüştür. Bunun üzerine Biyñöger ağabeyini görmek için derhal köyüne döner. Ağabeyi gerçekten de ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Biyñöger ağabeyinin hastalığına çare aramaya başlar. Çevredeki bütün hekimleri getirirse de ağabeyinin hastalığına bir çare bulamaz. En sonunda bir büyücü kadının sözlerine kulak verir. Kadının söylediğine göre, Biyñöger'in ağabeyini iyileştirecek tek çare bir ak maralın sütüdür. Fakat büyücü kadın son söz olarak Biyñöger'e "gitmezsen yiğidim senin canın sağ kalacak, eğer gidersen ağabeyin senin peşinden gelecek" der ve kahramanın başına gelecek felâketi önceden bildirir. Biyñöger ak maralı bulmak için hazırlıklara başlar. Bunun için ona önce iyi bir cins av köpeği gereklidir. Bu sebeple Biyñöger dayısından ödünç olarak bir av köpeği ister. Dayısı ise Biyñöger'in umduğunun aksine ona av köpeğini vermez. Bunun üzerine Biyñöger de öfkelenerek oradan ayrılır. Yolda giderken bir adamla karşılaşır. Durumu ona anlatır. Adam av köpeklerinden birini Biyñöger'e verir. Biyñöger köpekleri kendisine alıştırdıktan ve diğer hazırlıklarını tamamladıktan sonra ak maralı bulmak için dağlara çıkmaya hazırlanır (*Metin:34-105*).

Kococaş, Sur Eçki ile bir önceki karşılaşmasında, onu bacağından vurup sakatlamış, fakat cephanesi bittiğinden onu öldürememişti. Ancak tekrar gelip onu öldüreceğine dair yemin etmişti. Kococaş, Sur Eçki'yi bulmak ve bu yeminini yerine getirmek üzere ava çıkar (*Köse, 2002:292, 300, 317*).

Böylelikle Biyñöger'in bu seferki ava çıkması sebebi kardeşinin hastalığına çare olacak ak maralın sütünü bulmak içindir. Fakat, Biyñöger'in rüya görmesi, ağabeyinin hastalanması ve ancak bir ak maralın sütüyle iyileşecek olması, aslında Apsatı'nın Biyñöger'i kendisine doğru çekmek için hazırladığı planın safhalarıdır. Kococaş ise bir önceki avda Sur Eçki'yi yaralamış, fakat cephanesi bittiğinden onu öldürememişti. Ancak Kococaş bir dahaki sefere onu öldüreceğine dair yemin ettiğinden Sur Eçki'yi bulup öldürmek üzere tekrar dağlara çıkmıştır. Burada kahramanların ikinci defa ava çıkmalarındaki sebebin

farklılığı dikkat çekmektedir. Biri kardeşine çare bulmak için ava çıkarken, diğeri ise yarım kalan işini tamamlamak ve avcılık tutkusunu tatmin etmek için ava çıkmaktadır.

4.5. Geyiklerin Koruyucusuyla Karşılaşma

Biyñöger bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra ak maralı bulmak için dağlara çıkar. Yolda yaşlı bir çobanla karşılaşır. Çoban ona eğer dağda bir ak maralla karşılaşır ise onu avlamamasını söyler. Aksi halde sonunun kötü olacağı konusunda uyarır. Yaşlı çobanın bu sözleri Biyñöger'in ileride bir felâketle karşılaşacağını ikinci işarettir. Biyñöger epey bir zaman dağlarda dolaştıktan sonra üç bacaklı, altın boynuzlu, olağanüstü güzellikte bir geyikle karşılaşır. Biyñöger tam tüfeğini nişan alıp atacağı sırada geyik duman salarak bir sis bulutu içerisinde kaybolur. Biyñöger geyiği aramaya devam eder ve dağın yüksek kısımlarına doğru yol alır. Biyñöger dağın en yüksek tepesine geldiğinde geyikle tekrar karşılaşır. Geyik kendisini Biyñöger'e tanıtır; sıradan bir geyik olmadığını, geyiklerin koruyucusu Apsatı'nın kızı Fatima olduğunu söyler. Apsatı'nın kızı Fatima, Biyñöger'e, sırf avcılık merakı yüzünden dağlarda geyik bırakmadığını söyleyerek sitem eder. Kendisini takip etmeyi bırakmasını ve geri dönmesini söyler. Aksi takdirde kötü bir felâketle karşılaşacağı konusunda Biyñöger'i uyarır (*Metin:106-231*).

Kış geçip bahar gelince Kococaş, eşinin, annesinin ve babasının itirazlarına kulak asmadan tüfeğini kuşanır ve yola çıkar. Kococaş günlerce dağlarda gezer. Fakat bir türlü Sur Eçki'yi bulamaz. Kococaş, ümidini kesip, Sur Eçki'yi aramaktan vazgeçeceği sırada Sur Eçki karşısına çıkar. Sur Eçki dağın en yüksek tepesinde, sivri bir kayanın üstüne çıkmış onu beklemektedir. Kococaş ona doğru hareket ettiğinde, Sur Eçki duman salarak bir sis bulutu içerisinde kaybolur ve Kococaş'ın kendisini görmesine engel olur. Kococaş ise biraz önce Sur Eçki'nin durduğu yere, dağın en yüksek tepesine doğru yol alır. Böylece, Sur Eçki, Kococaş'ı peşinden sürükleyerek dağın tepesine çıkarır (*Köse, 2002:66, 88, 317-333, 356-357*).

Kococaş dağın en yüksek tepesine geldiği vakit Sur Eçki'yle karşılaşır. Sur Eçki kendisini Kococaş'a tanıtır. Sıradan bir geyik olmadığını, kendisinin bir "Kayberen" yani geyiklerin koruyucusu olduğunu söyler. Sur Eçki, Kococaş'a, oğlaklarını ve eşi Alabaş Teke'yi öldürmüş olduğundan, epey bir sitemde bulunur. Sur Eçki, her şeye rağmen, Kococaş'ı uyarır; sonunun kötü olacağını, bu yüzden peşini bırakmasını ve geri dönmesini söyler (*Köse, 2002:282, 284, 360*).

Görüldüğü gibi her iki destanda da, kahramanın geyiklerin koruyucusuyla karşılaşma epizodu hemen hemen aynıdır. Her iki kahraman da geyiği takip ederek dağın en yüksek tepesine çıkarlar. Bu aslında onların başına gelecek felâketin başlangıcıdır. Geyik burada bir duman salarak sis bulutu içerisinde ortadan kaybolur. Bu duman salıp ortadan kaybolma motifi her iki destanda da aynıdır. Yine, kahraman ile geyiğin tekrar karşılaşması, geyiğin kendisini tanıtması, aslında kendisinin sıradan bir geyik olmadığını, geyiklerin koruyucusu olduğunu söylemesi, her şeye rağmen kahramanı affetmesi ve geri dönmesi konusunda uarması her iki destanda da aynı şekilde anlatılmaktadır.

Bunun dışında, Biyñöger'in karşılaştığı "üç bacaklı" Fatima ile Kococaş'ın bir önceki karşılaşmada bacağından vurup sakatladığı Sur Eçki arasında bir benzerlik daha dikkat çekmektedir. Bu benzerlik, her ikisinin de "topal" olmalarıdır. Biyñöger destanında Apsatı'nın kızı Fatima için sık sık "aksak Fatima" (topal Fatima) ve Kococaş destanında Sur Eçki için de "aksak eçki" (topal keçi) şeklinde bahsedilmektedir.

S. Çağatay, Biyñöger destanındaki Apsatı'nın kızı Fatima'nın "üç bacaklı" olmasına değişik bir yorum getirmektedir. Ona göre bu üç ayaklı hayvan

motiflerine daha çok Avrupa halk edebiyatında rastlanmakta olup bu motif menŐe itibariyle ölülere itikat sahasına girmektedir. Buna göre Biy ger destanındaki   bacaklı geyik de daha önce öldürülen geyiklerin ruhunu temsil etmektedir. S. Çağatay ayrıca Biy ger destanındaki bu   bacaklı geyik motifi ile yine birkaç motifin daha Karaçay-Malkar Türklerine Avrupa'dan nakledilmiŐ veya Hristiyanlık yoluyla gelmiş olabileceğini" söylemektedir (*Çağatay, 1953:97-98*).

Ancak, Fatima'nın "  bacaklı" yani "topal" olmasını, Biy ger'in daha önceki avda vurup yaraladığı ve Apsatı'nın Biy ger'e öfkelenmesine sebep olan büyük ve gösterişli boynuzları olan geyikle açıklamak da mümkündür. Biy ger destanında bu geyikten, Apsatı'nın kızı olduğu belirtilmese de, Apsatı'nın çok sevdiği ve gözde geyiklerinden biri olduğu anlatılmaktadır. Biy ger bu geyiği bacağından yaralamakta, bu yüzden de Apsatı, Biy ger'i cezalandırmaya karar vermektedir (*Metin:20-33*).

Biy ger'in bacağından yaralayıp sakat bıraktığı ve Apsatı'nın çok sevdiği bu gözde geyik, daha sonra Biy ger'in karşısına   bacaklı olarak çıkan ve sık sık "aksak" (topal) olduğu vurgulanan Apsatı'nın kızı Fatima olmalıdır. Belki, destanın yaratıcısı, destana bir gizem katmak için bu geyiğin asıl kimliğini destanın baŐlangıcında belirtmemiŐtir. Veyahut belirtmiŐ ise de bununla ilgili mısralar zaman içerisinde destandan kaybolmuŐtur. Çünkü, S. Çağatay'ın da belirttiği üzere, Biy ger destanının bazı mısraları eksiktir.

Biy ger ile Kococaş destanları arasındaki benzerlikler de bu hususla ilgili bize ip ucu vermektedir. Kococaş bir av sırasında, geyiklerin ve dağ keçilerinin koruyucusu Sur Eçki'nin oğlakları ile eşi Alabaş'ı vurup öldürdükten sonra Sur Eçki'yi de bacağından yaralamıŐtır. Fakat Kococaş o sırada Sur Eçki'nin asıl kimliğinden habersizdir. Kococaş ancak daha sonraki karşılaşmasında Sur Eçki'nin bir "kayberen" yani geyiklerin ve dağ keçilerinin koruyucusu olduğunu  renmiŐtir. Kococaş daha önce bacağından yaralayıp sakatladığı için Sur Eçki, Kococaş'ın karşısına bu sefer aksayarak yani topal bir Şekilde ıkmaktadır. Bu durum Kococaş destanında doğal bir vaka olarak gösterilmekte, Sur Eçki'nin neden topalladığı sebep sonuç iliŐkisi içerisinde açıklanmaktadır.

Biy ger destanında ise Fatima'nın   bacaklı oluŐu, onun olağanüstü özelliğiyle, doğa üstü bir varlık olmasıyla açıklanmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere muhtemelen Biy ger'in bacağından yaralayıp sakatladığı geyik aslında Fatima'dır ve belki destanın bu kısmında ismi de zikredilmiŐtir. Fakat zaman içerisinde destanın bu mısraları unutulurak kaybolmuŐtur. İlerleyen zamanlarda ise Fatima'nın bu "  bacaklı"  zelliği, destancılar tarafından Fatima'nın doğa üstü bir varlık olmasıyla açıklanmıŐtır. S. Çağatay'ın kendisi de "Bu manzum masal üst üste gelen, yüzyıllarca birbiriyle karŐılaŐan varyantlarla karıŐmıŐ olmalıdır" (*Çağatay, 1953:102*) demektedir.

4.6. Beddua

Apsatı'nın kızı Fatima, kendisini takip etmemesi konusunda Biy ger'i uyarmasına rağmen, Biy ger'in "elinden geleni ardına koyma" gibisinden sözler söyleyerek takipte ısrar etmesi  zerine, Fatima da bunun  zerine Biy ger'e beddua eder. Fatima bu bedduasında Biy ger'in bulunduğu yerin çevresinin uçurum haline gelmesini ve böylece kayalıktan inemeyip orada ölmesini diler (*Metin:232-274*).

Biy ger'de olduğu gibi, Kococaş da Sur Eçki'nin bütün uyarılarına rağmen geri d nmemekte ısrar edince, Sur Eçki de, Kococaş'ın evini, yurdunu, sevdiklerini bir daha g rememesini, bulunduğu yalçın kayalıktan inemeyip orada ölmesini dileyip, Kococaş'a beddua eder (*Köse, 2002:358, 361, 552*).

Apsatı'nın kızı Fatima ile Sur Eçki'nin ettiği beddualar birbirinin aynıdır. Her ikisi de kahramanların dağın tepesinden aşağıya inemeyip orada ölmelerini

dilemektedirler. Ayrıca her iki destanda bu beddua kısmının manzûm şekillerinin de birbirine çok benzediğini belirtmeliyiz.

4.7. Kahramanın Kayalıkta Mahsur Kalması

Fatima'nın ettiği beddua aynen gerçekleşir. Söylediği gibi Biynöger'in bulunduğu kayalığın her bir tarafı uçurum olur ve böylece Biynöger'in kayalıktan aşağı inmesi imkânsız hale gelir. Biynöger bu şekilde on beş gün boyunca kayalıkta mahsur kalır. Bu süre içerisinde yanındaki erzakını tüketmiştir. Hayatta kalmak için kendi kollarını kesip yemeye başlar. Yanındaki av köpeğini yaşatmak için de kendi bacaklarını kesip ona yedirir. Biynöger hakikâten de çok çaresiz bir durumda kalmıştır (*Metin:275-303*).

Aynı şekilde Sur Eçki'nin bedduası üzerine, Kococaş'ın bulunduğu kayalık bir anda yukarıya doğru yükselir ve kayalığın her tarafı uçurum haline gelir. Kococaş böylece kayalıktan aşağıya inemeyecek şekilde orada mahsur kalır (*Köse, 2002:359*).

Her iki destanda da beddualar aynı şekilde gerçekleşmekte, kahramanların kayalıkta mahsur kalmaları aynı şekilde tasvir edilmektedir.

4.8. Kahramanın Kayalıkta Mahsur Kalmasının Anlaşılması

Biynöger bu halde iken, ağabeyi Umar rüyasında kendisini çırılçıplak görür. Uyandığında ise bu rüyanın bir felâkete alâmet olduğunu, Biynöger'in başına kötü bir şey geldiğini düşünür. Hemen akabinde, Biynöger'in av köpeklerinden biri gelip evin avlusunda ulumaya başlar. Köpeğin gelip uluması adeta bu rüyanın yorumunun tasdiklenmesi gibidir. Umar hemen hazırlanıp kardeşi Biynöger'i aramaya başlar. On beş gün boyunca dağlarda dolaştıktan sonra on altıncı gün, Biynöger'i bir dağın tepesinde mahsur kalmış halde bulur (*Metin:304-327*).

Kococaş'ın kayalıkta mahsur kalması da yine bir rüya ile anlaşılır. Fakat bu rüyada Kococaş'ın durumu çok daha belirgindir. Herkes Kococaş'ı merak ettiği sırada, Kococaş'ın babası Karıpbay rüyasında oğlunun bir kayalıkta mahsur kaldığını görür. Bunun üzerine derhal oğlunu bulmak için yola çıkar. Nihayetinde, oğlunu yüksek bir kayanın tepesinde mahsur kalmış halde bulur (*Köse, 2002:66, 70, 89, 369-376*). Konakbayev varyantında ise, Kococaş'ın kayalıkta mahsur kalmasını karısı Zulayka anlamıştır. Kococaş ava gittiğinden beri gözüne uyku girmeyen Zulayka, Kococaş'ın zor durumda olduğunu "Ak Kitap"a bakarak anlamıştır (*Köse, 2002:89, 518-519*).

Kahramanların kayalıkta mahsur kalmaları her iki destanda da bir rüya sonucu anlaşılmalıdır. Biynöger'in ağabeyi Umar'ın gördüğü rüya ile Kococaş'ın babası Karıpbay'ın gördüğü rüya arasında muhteva bakımından farklılık olsa da her iki rüya kahramanın zor durumda olduğunu açıklamaktadır.

4.9. Kahramanı Kurtarma Çabaları

Biynöger'i kayalıkta mahsur halde bulan ağabeyi Umar bir hal çaresi bulmak için geri döner. Bir müddet sonra Umar ve akrabaları, Biynöger'i kurtarmak üzere urgan ve benzeri uzun ipleri alıp gelirler. Urganları birbirine bağlayıp uzatarak Biynöger'e ulaştırmaya çalışırlar, fakat Biynöger'in bulunduğu kayalık çok yüksekte olduğundan urganı bir türlü oraya yetiştiremezler.

Neticede Biynöger'in oradan sağ salim bir şekilde kurtarılamayacağı anlaşılır. Bunun üzerine Biynöger'in orada kendine eziyet etmesi yerine, kendisini kayalıktan atarak hayatına son vermesiyle bu durumdan bir an önce kurtulmasının daha iyi olacağı düşünülür. Biynöger'in annesi onu aşağıya atlaması için ikna etmeye çalışır. Fakat, elbette can tatlıdır, her ne durumda olursa olsun Biynöger kayalıktan aşağıya atlayıp kendi canına kıymaya razı olmaz.

Bunun üzerine Biynöger'in ağabeyi Umar onu aşağıya atlamaya ikna etmek için başka bir yol dener. Umar, Biynöger'e eğer aşağıya atlamadığı takdirde,

oğlunun boğazını keseceğini, kızlarını cariye olarak satacağını, güzel karısını koynuna alıp yatacağını, bütün malına, mülküne de el koyup başkalarına dağıtacağını söyler. Böylece Umar bu sözlere karşılık kardeşi Biynöger'in sinirlenip aşağıya atlayacağını düşünmektedir. Fakat, Biynöger ağabeyine, bu sözlerin nafiye olduğunu, her şeye rağmen kayalıktan atlayıp hayatına son veremeyeceğini söyler (*Metin:328-365*).

Kococaş destanında da kahramanı kurtarma çabaları hemen hemen aynıdır. Kococaş'ı mahsur kaldığı kayalıktan kurtarmak üzere babası, annesi, eşi ve bütün Kıtay boyu toplanarak gelir. Kococaş'ı oradan kurtarmak için önce kayalığa merdivenle çıkmaya, merdiven yetişmeyince de, urgan uzatmaya çalışırlar. Fakat, Kococaş'ın mahsur kaldığı kayalık o kadar yüksektedir ki, ne merdiven, ne de urgan oraya kadar yetişmemektedir.

Bu şekilde Kococaş'ı kurtarmanın mümkün olmayacağı anlaşılır ve herkes Kococaş'ın kurtuluşundan ümidini keser. Oraya toplananlar, hem Kococaş ve hem de kendimiz eziyet çekmeyelim, Kococaş'ın oradan kurtulma şansı mümkün değil diye düşünürler. Son çare olarak, kayalıktan atlaması ve bu duruma bir son vermesi için Kococaş'ın ikna edilmesine karar verilir. Ancak, Kococaş'ı bulunduğu kayalıktan aşağıya atlaması için ikna çabaları boşa gider. Kococaş, canının tatlı olduğundan bahisle, kayalıktan aşağıya atlamayı reddeder.

Ceentayev varyantında, Kococaş'ın kayalıktan atlamayı reddetmesi üzerine, Kococaş'ın arkadaşlarının onun aşağıya atlamasını sağlamak için başka bir yol denedikleri anlatılır. Buna göre arkadaşları, Kococaş'ın nişanlısı olan Asılbek'in kızı Kermekaş'ı Kococaş'ın mahsur kaldığı yere getirip ona eziyet edeceklerdir. Böylece Kococaş da nişanlısına yapılan bu eziyetler karşısında içi yanmış bir halde kendisini kayalıktan atıverecektir (*Köse, 2002:66, 70, 89-90, 247-399, 528, 563*).

Görüldüğü gibi her iki destanda da kahramanı bulunduğu yüksek kayalıktan kurtarma çabaları birbirinin aynıdır. Yardım için gelenler önce getirdikleri iplerle kahramanı kayalıktan kurtarmaya çalışırlar. Fakat bu ve benzeri çabalar kahramanı oradan kurtarmaya çare değildir. Nihayetinde, kahramanın oradan kurtulmasının mümkün olmadığına; en iyi çarenin kahramanın kendisini kayalıktan aşağıya atarak bu duruma bir son vermesi gerektiğine kanaat getirilir. Fakat ne kadar ikna etmeye çalışsalar da kahraman kendisini kayalıktan atarak hayatına son vermeyi kabul etmez. Biynöger'in ağabeyi Umar ile Kococaş'ın arkadaşlarının kahramanın kayalıktan atlamasını sağlamak için denedikleri diğer yol da birbirine çok benzemektedir. Her iki destanda da, kahramanı sinirlendirmek suretiyle kayalıktan kendisini atıvermesi planlanmıştır.

4.10. Kahramanın Sevgilisinin Gelmesi

Biynöger, ağabeyi Umar'a, bir sevgilisi olduğundan bahisle, sevgilisini görmek istediğini, sevgilisi geldiği takdirde sevgilisi ne derse onu yapacağını söyler. Bunun üzerine ağabeyi hemen gidip Biynöger'in sevgilisini bulur ve ona Biynöger'in durumunu anlatır. Sevgilisi de hemen hazırlanarak Biynöger'i görmek için yola çıkar. Oraya geldiğinde, Biynöger'in kayalıkta mahsur kaldığını ve oradan aşağıya inmesinin imkânsız olduğunu görür.

Sevgilisi de, diğerleri gibi, Biynöger'i kayalıktan aşağıya atlaması için ikna etmeye çalışır. Korkaklığı bırakmasını, cesedinin dağ başında kurda kuşa yem olmamasını, boş yere hem kendisine ve hem de orada bekleyen herkese eziyet etmenin bir anlamı olmadığını söyler. Ayrıca, sevgilisi, Biynöger'e kayalıktan atladığı zaman, kendi canına kıymaya yemin ettiğini söyleyip, galiba böylece öteki dünyada birleşeceklerini ima eder. Nihayet sevgilisi ellerini yukarıya doğru açarak Biynöger'e kucağına, yani aşağıya atlamasını söyler (*Metin:366-409*).

Ösönbayev varyantında, Kococaş'ın eşi Zulayka, rahat durmayıp sürekli ava çıktığından ve sonunda da böyle bir belâ ile karşılaştığından bahisle Kococaş'a bir hayli sitemde bulunur. Kayalıktan kurtulmasının imkânsız olduğunu ve bu yüzden nihaî kurtuluşunun ancak oradan aşağıya atlamakla mümkün olacağını söyler (*Köse, 2002:394-396*).

Ceentayev varyantında ise Kococaş'ın kayalıktan atlamayı kabul etmemesi üzerine arkadaşları planladıkları gibi Asilbek'in kızı Kermekaş'ı getirip Kococaş'ın gözü önünde ona eziyet ederler. Kococaş'ın kayalıkta mahsur kaldığını gören Kermekaş ise nişanlısının haline çok üzülür, feryat figan ağlayıp üstünü başını parçalar. Ancak, Kococaş'ın oradan kurtulmasının imkânsız olduğunu görür. Kococaş'ın kurtuluşu ancak kayalıktan aşağıya atlamasındadır (*Köse, 2002:70, 564-565*).

Her iki destanda da kahramanın sevgilisinin veyahut eşinin gelmesi ve kahramanı kayalıktan atlamaya ikna etme çabaları aynıdır. Ceentayev varyantında ise bir önceki kısımda planlanan sevgiliye eziyet etme fikrinin burada gerçekleştirildiğini görüyoruz.

Biynöger destanının bu kısmında, kahramanın meşru karısı dışında bir de sevgilisinin olduğu anlaşılmaktadır (*Metin:366*). Biynöger'in meşru karısının (ve çocuklarının) varlığı ise bir önceki kısımda ağabeyi Umar'ın tehditleri sırasında anlaşılmıştı (*Metin:354-360*). Kococaş destanında, Kococaş ile Zulayka'nın tanışmaları ve evlenmeleri uzun ve ayrıntılı bir şekilde anlatılırken (*Köse, 2002:196-237*), Biynöger destanında ise Biynöger'in karısıyla ilgili, ağabeyi Umar'ın tehditleri hariç, tek bir kelime dahi geçmemektedir. Halbuki destanın son kısımlarında ise Biynöger'in sevgilisinden oldukça fazla ve müspet yönde bahsedilmektedir. Yani bu destanın kadın kahramanı Biynöger'in karısı değil, sevgilisidir.

S. Çağatay bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "Kadının, zevce değil de bir dost kadın (metres) olarak tavsif edilişi de herhalde kardeşinin ona söylediği küfürleri bilhassa tebarüz ettirmek için ayrı bir motif olarak mahsus sokulmuş olmalıdır. Bununla da avcının nasıl iktidarsız bir duruma sokulduğu çirkin hatlarla çizilmiş oluyor. Bu kadına oldukça şairane bir şekilde büyük bir sevgi ve fedakârlık vasıfları verilmiştir" (*Çağatay, 1953:100*).

S. Çağatay burada, Biynöger'in meşru karısı dışında bir de sevgiliye sahip olması epizodunun destana özellikle sokulduğunu ve bu yolla kahramanın meşru karısı dışında bir de gayri meşru ilişki içerisinde bulunmasının açığa çıkartılarak kahramanın bilinçli bir şekilde menfi duruma düşürüldüğünü söylüyor. Bu galiba destanın muhtevasının özü ile ilgilidir. Yani avcılık merakı yüzünden geyiklerin soyunu kurutan Biynöger adlı kahraman destandaki müspet konumundan bu şekilde menfi bir duruma düşürülmektedir. Bilâhare kayalıkta mahsur kalmıştır. Kurtuluş çaresi olmadığından, kendisini aşağı atarak hayatına son verecek ve nihaî cezasını bulacaktır.

Ancak, Biynöger adlı kahramanın aynı anda hem meşru bir eşe, hem de bir sevgiliye sahip olması epizodunun, bu destanın değişik varyantlarının zaman içerisinde birbiriyle karışmasıyla teşekkül etmiş olması da mümkündür. Meselâ, Kococaş destanının Ösönbayev ve Konokbayev varyantlarında, Kococaş'ın meşru karısı Zulkayka'dan bahsedilmekte iken, Ceentayev varyantında ise Kococaş'ın sevgilisi veyahut nişanlısı Kermekaş vardır. Elbette, bu üç ayrı varyantta meşru eş ile sevgili veyahut gayri meşru bir kadın çakışması söz konusu değildir.

Fakat daha önce bahsettiğim gibi, bir varyant dışında, Biynöger destanının tespit edilen bütün varyantları hemen hemen birbirinin aynısıdır. Farklı olan Husey Hozayev varyantı ise eksiktir. Bu farklı varyantta sevgiliden bahsedilen kısımlar yoktur. Belki bu varyantta veyahut zaman içerisinde unutulmuş kaybolan başka bir varyantta, Biynöger adlı kahramanın sadece

sevgilisinden bahsedilmekte idi. Yani, Kococaş destanının Ceentayev varyantında olduğu gibi, Biynöger destanının da kendi içinde bir bütünlüğü olan ve kadın kahramanın, meşru bir eş söz konusu olmayıp, ancak bir sevgiliden ibaret olduğu farklı ve unutulmuş bir varyantı olması mümkündür. Bu farklı varyant zamanla unutulmuş bir varyantı olması mümkündür. Bu farklı varyant zamanla unutulmuş bir varyantı olması mümkündür. Bu farklı varyant zamanla unutulmuş bir varyantı olması mümkündür.

Gerek mevcut varyantlar ve gerekse bizim hazırladığımız metinden anlaşılacağı üzere, kahramanın meşru eşinin ve sevgilisinin aynı anda oraya gelip kahramanı aşağıya atlamaya ikna etme çabası oldukça garip durduğu kadar destanın genel olarak bütünlüğünü de bozmaktadır. S. Çağatay bunun kahramanı iktidarsız duruma düşürmek için özellikle yapıldığını söylüyorsa da bize göre bu durum değişik varyantların zaman içerisinde birbiriyle karışması sebebiyle ortaya çıkmıştır.

4.11. Kahramanın  l m 

Sevgilisinin ısrarı üzerine ikna olan Biynöger bitkin halde yattığı yerden doğrularak omzundaki “Altınlı”sını (tüfeğini) ucundan tutup fırlatır ve müteakiben kendisini kayalıktan aşağı doğru bırakır. Biynöger’in bedeni kayalıktan aşağı doğru düşerken sağa sola çarparak parçalanır ve bir sivri kayaya asılı kalır. Aşğıya ancak “bir böreklik hamur topağı” şeklinde Biynöger’in kafası düşer. Hemen akabinde, daha önce yemin ettiği üzere, Biynöger’in sevgilisi de elindeki makası kendi karnına saplayarak hayatına son verir (*Metin, 410-426*).

Kococaş, arkadaşları tarafından Kermekaş’a yapılan eziyeti görünce buna dayanamaz ve orada toplanan herkese veda ederek kendisini kayalıktan aşağı atar. Biynöger gibi Kococaş da önce omzundaki “Ak Barang”ını (tüfeğini) ucundan tutup aşağıya fırlatır. Arkasından da kendisini kayalıktan aşağıya atar. Kococaş’ın vücudu aşağıya düşerken sağa sola çarparak “kasabın y zduğu et gibi” parçalanır ve sivri bir kayaya takılıp kalır. Bunun  zerine Kococaş’ın nişanlısı Kermekaş da elindeki hançeri kalbine saplayarak kendi canına kıyar (*Köse, 2002:400-401, 566-567*).

 s nbayev varyantında, Kococaş destanı bu şekilde sona ermez. Yani bu varyantta destan, Kococaş’ın kendisini kayalıktan aşağıya atmasından sonra da devam etmektedir. Kococaş’ın öldüğü sırada altı aylık hamile olan Zulayka, Kococaş’ın da isteği üzerine kayın biraderi Şartkoşcu ile evlenir. Bir müddet sonra da bir erkek ocuk doğurur. Kococaş’ın vasiyeti üzerine bu ocuğa Moldocaş ismi verilir. Moldocaş büyüyünce babasının akıbetini öğrenir. Babasının kemiklerini bulmak ve Sur Eçki’den intikam almak için dağlara gider.

Babasının kemiklerini bulup gömdükten sonra Sur Eçki’yi aramaya devam eder. Fakat bir türlü Sur Eçki’yi yakalamakta muvaffak olamaz. Sur Eçki, aynı babası Kococaş’a yaptığı gibi, Moldocaş’ı da peşinden sürükleyerek kendi yaşadığı yere götürür. Moldocaş burada Sur Eçki’nin kızı Aş Ayran’la karşılaşır. Moldocaş ve Aş Ayran birbirlerine aşık olurlar ve evlenirler. Moldocaş böylece Sur Eçki’yi öldürmekten vazgeçer ve eşi Aş Ayran’ı da alıp köyüne döner (*Köse, 2002:66-67, 407-474*).

Her iki destanın sonunda kahramanın ölümü hemen hemen aynı şekilde gerçekleşmektedir. Her iki kahraman da sevgililerinin ısrarıyla kayalıktan atlamaya razı olmaktadır.  nce tüfeklerini ucundan tutarak aşağıya fırlatmakta, sonra da kendilerini kayalıktan atmaktadırlar. Aşğı düşerken kahramanların vücudu sağa sola çarparak parçalanmaktadır. Nihayetinde kahramanların sevgilileri de önceden yemin ettikleri üzere intihar ederek kendi hayatlarına son vermektedirler.

5. Sonuç

Bütün destanlarda olduğu gibi elbette Biynöger ve Kococaş destanlarında da yeniden bir şekillenme olmuştur. Meselâ her iki destanda da, kahramanların ve olayların geçtiği yerlerin isimleri, ait olduğu kültür ve coğrafyaya göre yeniden şekillenmiştir. Destanların birinde kahraman Biynöger, diğerinde ise Kococaş'tır. Olayların mekânı birinde Kafkasya dağları, diğerinde ise Kırgızistan dağlarıdır. Fakat her ikisinde de muhteva aynıdır; kahramanların vasıfları, avcılık tutkuları, olayların seyri, daha da önemlisi bu iki destanın teşekkülünün sebebi olan tefekkür ile verdiği mesajı aynıdır.

Muhteva bakımından, her iki destan da, sıradan bir av macerası hikâyesi değildir. Bilâkis, kaynağı çok eskiye dayanan bir tefekkürün edebiyat sahasındaki tahayyülüdür. Eski Türk sosyal hayatında çok önemli yeri olan avcılık müessesesi oldukça katı kurallarla inşa edilmiştir. Buna göre her isteyen, dilediği zaman ve dilediği şekilde avlanamaz. Bilhassa av hayvanlarının büyüyüp çoğalabilmeleri için ilkbahar ve sonbahar arasında avlanmak kesinlikle yasaktır. Hayvan türlerinin yitirilmesi kaygısı, ihtiyaçtan fazlasını tüketmemek, tabiata saygı ve çevreyi korumak, koruyucu ruhları incitmemek, eski Türklerdeki avcılık müessesesinin kaynağını teşkil eder (*Roux, 1994:180-184*).

Bu tefekkürden hareketle, gerek Biynöger ve gerekse Kococaş destanında verilen mesaj tabiatın dengesini korumakla ilgilidir. Bu mesajın muhtevası, Gülzura Cumakunova tarafından çok güzel ifade edilmektedir: “Her kim olursa olsun, bu kişi halkın çok sevdiği bir kahraman olsa dahi, tabiatın kurallarına aykırı bir iş yaparsa öyle ya da böyle mutlaka cezasını bulur. Buradan da tabiatın dengesini bozmaya kimsenin hakkı ve gücü olmadığı fikri çıkarılır. Bu fikrin beslendiği kaynak ise soyu tükenmeye yüz tutmuş hayvanlara karşı dengeli bir şekilde yaklaşılmasını isteyen atalarımızın ta eski çağlardan gelen bir çağrısı ve nasihatidir.” (*Cumakunova, 2002:161-162*).

Her iki destanda da insanın tabiat ve tabiat güçleriyle mücadelesi anlatılmakta ve tabiata karşı gelenlerin başlarına ne tür felâketler gelebileceği uyarısı yapılmaktadır. Neticede tabiatın dengesini bozmak isteyen kahramanların akıbeti trajik bir şekilde sona ermektedir. Anlaşıldığı üzere her iki destanda verilen mesaj da aynıdır.

Müşahede edildiği üzere, Biynöger ve Kococaş destanları, muhteva ve tipolojik motifler bakımından, birkaç farklılık dışında, birbirine çok benzemektedir. Kahramanların özellikleri, avcılık tutkuları, geyiklerin soyunu kurutmaları, geyiklerin koruyucusuyla karşılaşmaları ve onun lânetine uğramaları, kayalıkta mahsur kalmaları, kahramanı kurtarma çalışmaları ve nihayetinde kahramanların kayalıktan atlayarak hayatlarına son vermeleri her iki destanda da aynı şekilde anlatılmaktadır.

Bu iki destanın birbirine bu kadar çok benzemesi elbette bir tesadüf olamaz. Çünkü, her iki destanda, bir bütünlük içerisinde ve başından sonuna kadar birbirine benzeyen bir muhteva benzerliği söz konusudur. Bize göre bütün bu benzerlikler, Biynöger ve Kococaş destanlarının aynı kaynaktan çıktığını göstermektedir. Yani bu iki destan, kaynağı çok eskiye dayanan tek bir destanın, tarihin kesin olarak bilinmeyen bir döneminde ayrılan iki kolunu teşkil etmektedir.

Biynöger destanının muhteva kaynağı, S. Çağatay'ın ileri sürdüğü üzere, Budizm vasıtasıyla eski Hint masal ve efsaneleri olsa dahi, geçmişte bu kaynaktan beslenerek teşekkül eden tek bir destanın varlığı söz konusudur. Muhtemelen eski Türk kavimlerinin batıya doğru göçü vasıtasıyla, söz konusu bu eski destanın bir kolu Kuzey Kafkasya'ya gelmiş ve Karaçay-Malkar Türklerinde “Biynöger” adıyla yeniden şekillenerek son halini almıştır. Eski

destanın gövdesi veyahut diğere bir kolu ise Kırgız Türklerinde “Kococaş” adıyla varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

6. Metin

6.1. Biyñöger (Türkiye Türkçesiyle)

1

1	Gezoh'un oğlu yiğit doğan Biyñöger	(IV:1)
	Erlerin içinde de övülen bir yiğit idi	(IV:2)
	Yiğitlik olmasa, korkaklığı hiç sevmeyen	(V:2)
	İrmakta batmayan, kızgın ateşte yanmayan	(V:3)
5	Yalan söylemeyen, kimseye kötülük bilmeyen	(V:4)
	Dünyadaki bütün dağlara tırmanan	(VI:2)
	Attığı oku serçe gözünü bile şaşmayan	(VI:3)
	Ok bile senin derine işlemeyen	(VI:8)
	Azgın ırmakta bile balık gibi yüzen	(VI:9)
10	Maral yavrularını annesinden ayıran	(VI:10)
	Geyik dilini de Apsatı gibi konuşabilen	(VI:4)
	Senin canını, Tanrı, Apsatı da sevmeyen	(VI:6)

2

	Çok çabalasan da beylik edecek köy vermiyorlar Biyñöger	(VI:5)
	Büyük Malkar'da köy bulunamıyor, sen beylik edecek	(VI:21)
15	Gollularda yer bulunamıyor, senin baş köşede oturmana	(VI:22)
	Bey oğluna töre hürmet göstermiyor	(VI:23)
	Öfkesinden Biyñöger de geyik avına gidiyor	(VI:24)
	Geyik bırakmıyor dağ eteklerinde, dağ başlarında	(VI:31)
	Kanatlı (hayvan) bırakmıyor dağ başlarında, ormanda	(VI:32)

3

20	Çaynaşlı tarafından büyük boynuz bakıyor	(VI:11)
	Biyñöger de Karça-Kala'dan nişan alıp atıyor	(VI:12)
	Yaralı dağ keçisi, kanı akarken, Karça-Kala'ya bakıyor	(VI:13)
	Apsatı da, ay ışığında, kendi hayvanlarını sayıyor	(VI:14)
	Ağlayarak, inleyerek o Apsatı'ya geliyor	(VI:15)
25	Biyñöger'in yaptıklarını ona anlatıyor	(VI:16)
	Apsatı da avcılarının sürekli gezdikleri yerleri biliyor	(VI:17)
	O da, Biyñöger için çok feci kararlar veriyor	(VI:18)
	Apsatı'nın sevdiği hayvanı yaralamışsın	(VI:25)
	Şimdi senin başına ne geleceğini bilmiyorsun	(VI:26)
30	Dağ keçisinin yarasını, Apsatı tükürüp sarıyor	(VI:27)
	Biyñöger'e de öfkeleniyor, hiddetleniyor	(VI:28)
	Çocuklarını çağırıp o şöyle buyruk veriyor	(VI:29)
	Biyñöger'den intikam alın diyor	(VI:30)

4

	Biyñöger avda iken kötü rüyalar görmüş	(VI:33)
35	Kardeşi Umar'ın illet bir hastalığa yakalandığını anlamış	(VI:34)
	Büyük kardeşin Umar illet bir hastalıktan yatıyor	(I:2)
	Çaresi tükenip, o akrabasına, dostuna soruyor	(V:6)

- O ölecek diyorlar, vücudu ateş içerisinde yanıyor (V:7)
 Ölmeden önce dostlarını görmek istiyor (V:8)
 40 Hasta ise ona ilaç olarak ne fayda eder (I:3)
 Bu illeti yenecek ne olabilir, Tabu, bir çare (V:10)
 Akraba, dost geldiler, ağır hastayı gördüler (V:11)
 Aklarına binip, şöyle dağa, ovaya gittiler (V:12)
 Biz çare arayıp, arkadaşlar, gece gündüz yatmıyoruz (V:13)
 45 Ona fayda edecek ilacı dağda, ovada bulamıyoruz (V:14)
 Geziyoruz, arkadaşlar, biz ona ilaç arıyoruz (V:15)
 İlaç buluyoruz fakat ona neyin fayda edeceğini bilmiyoruz (V:16)
 Bu hastalığa ilaç yok, bitki yok (VI:35)
 Bu hastalığa yakalanan maral sütü olmadan iyileşemez (VI:36)
 50 Biynöger, sorayım diye, büyücü kadına gitmiş (V:17)
 Çok yalvardığında büyücü kadın fal bakmış (V:18)
 Büyücünün taşları dönüp üç sıra dizildi (V:19)
 İlacın bulunması kolay değil, zor dedi (V:20)
 Ona fayda edecek bir şey var, bir ak maralın sütüdür (V:21)
 55 Onu yakalayacak dayının köpeğidir (VI:40)
 Gitmeyip de kalırsan yiğidim senin canın sağ kalır (V:23)
 Şayet kalmayıp da gidersen kardeşin peşinden gelir (V:24)
 Biynöger gitmiş dayısından köpek istemeye (V:25)
 Umar ise bekliyordu maral sütüne hasret (V:26)
 60 Ben gitmiştim dayıma misafir olarak (V:27)
 Adım çıktı bu dağ köylerinde, dillerde hikâye (V:28)
 Ben gittiğimde onlar beni misafir gibi karşılamadılar (VI:41)
 Av için bir köpek yavrusu bile vermediler (V:30)
 Biynöger rüyasında, kılıcını bile di (VI:42)
 65 Sabah erken kalkıp dayısından köpek istedi (V:29)
 Bana dönüp onlar şöyle söylediler (VI:43)
 Hayvan lâzımsa sürümü iki pay edeyim (VIII:8)
 At lâzımsa bir aygır sürüsü vereyim (VIII:9)
 Böylece seni yeğenim olarak kabul ederim (VIII:10)
 70 Öyle söylediğinde Biynöger konuştu (VIII:11)
 Hareket etmiyor bindiğim atın ayağı (VIII:12)
 Hayvanın o kadar çok ise anana dönsün tırnağı (VIII:13)
 Güzden güze sen bize gelersen (VIII:14)
 Hayvanlarımın zekâtını sana veririm (VIII:15)
 75 Böylece seni dayım olarak kabul ederim (VIII:16)
 Dayısı onu misafir gibi görmedi (V:31)
 Yeğenine köpeği ödünç olarak vermedi (V:32)
 Sana köpek vermeyen, senin aradığın gibi köpek olsun (V:33)
 Dünyadan yiğit Biynöger gibi yok olsun (V:34)
 80 Eski Malkar'da kaplan kalmadı, sen, maralları tutacak (VI:47)
 Büyük Bashan'da kimse kalmadı, sen, köpek soracak (VI:48)
 Boşuna güvenmişim ben böyle akrabaya, hamiye (V:35)
 Bu evi artık saymam kendime akraba evine (V:36)
 Gücenip gittim oradan sitem edip, düşman olup (V:37)
 85 Ak maralı sağmadan dönmem ben hayatta kalıp (V:38)
 Üzgün bir şekilde giderken Kubadiy oğluna rastladı (V:39)
 O, durumu anlayıp, Biynögerge şöyle dedi (V:40)
 Bizde vardır, canım, Cemegey cinsi köpekler (V:41)
 Onların yavruları olur iz süren köpekler (V:42)
 90 Kubadiyler Biynöger'e akraba olmuyorlar (V:43)

- Avlularında, canım, cins köpekler oynuyor (V:44)
 Oradan gittim Kubadiylerin avluya (VI:49)
 Kubadiyeler, Tanrı'nın sevdiği insanlar (VI:50)
 Kubadiyeler bunu misafir gibi gördüler (V:47)
 95 Köpeklerinden beğendiği iki köpeği verdiler (V:48)
 Onları alıp Biynöger dönmüştü evine (V:49)
 Alıştırmıştı avlusuna, sözüne (V:50)
 Kardeşim Umar bana bakıp ağlıyor (VI:53)
 Ak maralı yakalamanın çaresini bul diye yalvarıyor (VI:54)
 100 Ava çıkarken ben söz vermiştim yaşlılara (VI:55)
 Maral sütünü getireceğim kardeşime hediye (VI:56)
 Yaşlılar selam alıp, çok dua ettiler (V:53)
 Gayeme ulaşım dönmemi dilediler (V:54)
 Gide gide, selam verdim sağa, ovaya (V:55)
 105 Yukarı baktım, geyiklerin geldiği sarp vadiye (V:56)

5

- Yolu ağırdan alıp, Botaş-Taş'a varmışım (VI:57)
 Orada oturup derin düşüncelere dalmışım (VI:58)
 Orada karşıma bir yaşlı çoban çıktı, istişare etti (VI:59)
 Bana dönerek şöyle söyleyip diledi (VI:60)
 110 Attığın okun hedef şaşmayan Biynöger (VI:61)
 Ak sakalımla senden şunu diliyorum (VI:62)
 Ak marala nişan alıp da okunu çekersen (VI:63)
 Ona doğru çevirip okunu atarsan (VI:64)
 Ona ok atarsan sağ dönmezsün köyüne (VI:65)
 115 Hasret kalıp yaşarsın eşine dostuna (VI:66)
 Oradan tırmanıp çıktım geyiklerin yattığı yere (VI:67)
 Uygun yerde durdum maralları gözlemeye (VI:68)
 Çok baktım, bir şey bulamadın o ovada (VI:69)
 Zor da olsa tırmanıp çıktın Dıh Dağı'na (VI:70)
 120 Üç bacaklı, altın boynuzlu bir maral çıktı karşıma (VI:71)
 O karşılaşılsaydı, ey benim yedi kanlıma (VI:72)
 Çok şaşmışım maralın olağan üstü endamına (VI:73)
 Hiç görmemişim onun gibisini dünyada (VI:74)
 Geyiğin, işte böyle, dostlar, hikâyesi (V:73)
 125 O biraz gidip sonra geri dönüp baktı (V:74)
 Kafası parlıyordu Elbruz Dağı'ndaki buz gibi (V:75)
 Onun zarıflığı düğünde dans eden kız gibi (V:76)
 Yine, güzelliği korse giymiş kız gibi (V:77)
 Söylediği beddualar ise yaraya serpilene tuz gibi (V:78)
 130 Perçemi parlıyordu cam gibi (V:79)
 Tırnakları keskin, şöyle deriye giren çuvaldız gibi (V:80)
 Boynuzları onun ete batırılan şiş gibi (V:81)
 Dağa tırmanışı şu gökte uçan kuş gibi (V:82)
 Ey, boynuzları bildiğin ete batırılan şiş gibi (V:83)
 135 Benim o günüm ise gece görülen rüya gibi (V:84)
 Onun beyazlığı, yeni sağılan taze süt gibi (V:85)
 Peşinden gezdirdi, avare köpek gibi (V:86)
 Gözüm görür görmez onu, hemen nişan alıp atmışım (V:87)
 Nişan alıp atsam da, okun yere düştüğünü görmüştüm (V:88)
 140 Tekrar nişan alıncaya kadar etrafım toz duman oldu (VI:79)

- Benim maralım önümden kayboldu (VI:80)
 Gel gör ki, arkadaş, o kaçmaya başladı (V:89)
 Kaçarak bir sarp kayalığa tırmandı (V:90)
 Sonra o maralı ben takip etmeye başladım (V:91)
 145 Ey, tüfeğimi, canım, giderken doldurdum (V:92)
 Onunla birlikte ben onun peşinden tırmandım (V:93)
 Annemden doğalı ondan güzel bir canlı görmedim (V:94)
 O uzağa gitti, hiç durmadı, ateş etmeme fırsat vermeden (V:95)
 Yanımdaki matarama memelerinden (süt) çektirmeden (V:96)
 150 O geyiği takiple birden yalçın kayalığa çıkmıştım (V:97)
 Ey, bir köpeğimi kemerime bağlamıştım (V:98)
 Tırmanarak gidip Gezam kayalığına tırmandı (V:99)
 Ben ısrarla takip ediyorum, o yine kaçmaya başladı (V:100)
 Gücümü tüketip, şöyle düşünerek oturdum (V:101)
 155 Avcı başlığımı kar yumaklarından doldurdum (V:102)
 Kar yumaklarını vurup, merdiven yapmaya başladım (V:103)
 Oraya ulaşınca kadar hepsini bitirdim (V:104)
 Ben kar yumaklarından kendime merdiven yaptım (V:105)
 Gökteki Tanrı'dan yardım diledim (V:106)
 160 Gayretle çıktım Gezam kayalığının tepesine (V:107)
 Hüzün çöktü, canım, Gezoh'un yiğit oğluna (V:108)
 İkinci köpeği çıkmak için çok uğraşmıştı (V:109)
 Durumu anlayıp, köye bildirmeye gitmişti (V:110)
 Dört bir tarafıma bakıp, maralımı hiç görmedim (V:111)
 165 Oku koyup, eski yayı görmedim (V:112)
 Aşım yok, suyum yok, üşüyerek esnedim (V:113)
 Kayalığın tepesinde ak geyiğimi fark ettim (V:114)
 Yine etrafımı sis kapladı, toz duman oldu (V:115)
 Yeniden ak maralım gözümün önünden kayboldu (V:116)
 170 Maral gitti Malkar dağlarından Holam'a (VI:81)
 Oradan geçti Çegem, Bashan dağlarına (VI:82)
 Köpekleri salıp, kendimi ava vermeye başladım (V:58)
 Büyük Bashan'ın yüksek dağlarına tırmandım (V:59)
 Üç ay aradım, ben maralımı bulamadım (VI:83)
 175 Bazı günler oturup da bir lokma yemedim (VI:84)
 Dağın başında dolaşa dolaşa yoruldu (V:59)
 İyice gücüm tükendiğinde, aradığıma rastladım (V:60)
 Büyük Bashan'ın dağlarında geyiğimi fark ettim (VI:85)
 Peşi sıra Elbruz Dağı'na tırmanmaya başladım (VI:86)
 180 Maral tırmanıyordu buzul tutmuş dağlara (VI:87)
 Uçarak çıkıyordu uçurumlu kayalıklara (VI:88)
 Büyük Bashan'ın sarp dağlarında dolaştım (VI:89)
 Başka geyik, başka maral bulamadım (VI:90)
 Ey, dağ başlarında dolaşa dolaşa usanmıştım (V:69)
 185 Üç bacaklı maralı uzaktan bakıp görmüştüm (V:70)
 Üç bacaklı geyik yeniden çıktı karşıma (V:71)
 Böyle günler gelsin sevmediğime, kanlıma (V:72)
 Çok zor olsa da yakınına gittim, yanına (VI:91)
 Yerine getireceğim, yaşlılara verdiğim sözümü (VI:92)
 190 "Tut" dedim de, avcı köpeğim koşmadı (VI:93)
 Çekip fırlattığımda da okum gitmedi (VI:94)
 Beklemeden takip edip gelmişim (VI:95)
 Ey, geyik olmadığımı anlamıştım (VI:96)

- Ben, ne yapacağımı bilemeyip, düşüncelere daldım (V:117)
- 195 Sonra kendime gelip, geyiğe şöyle sordum (V:118)
Yaradan Allah için, sen nasıl bir cansın, kimsin (V:119)
Dağlarda otlayan sağımlık maral değil misin (V:120)
Gizleme de söylesene, sen şeytan mısın, cin misin (V:121)
Veya yerin altından gelen iblis misin (V:122)
- 200 Ey, geyik isen, kaçma, nişan alıp vurmama izin ver (V:123)
Sağımlık maral isen, memelerinden bir kere çekmeme izin ver (V:124)
Dağ köylerinde bekliyor eş-dost (VI:111)
Yalvarıyorum, söylediklerimi dinle (VI:112)
Kardeşim Umar yataktan kalkamıyor (VI:113)
- 205 Maral sütü olmadan yaşayamıyor (VI:114)
Geyik isen okumu atmama izin ver (VI:115)
Sağımlık maral isen memenden çekmeme izin ver (VI:116)
Öyle değilse, şeytan isen, cin isen (VI:117)
Daha fazla üzme, yoluma gitmeme izin ver (VI:118)
- 210 Ey, o sırada bu geyik bana şöyle dedi (V:125)
Kutas saçlarını tutup iki tarafına ayırdı (V:126)
Geyik bana insan gibi konuştu (V:127)
Onun hayret verici sözlerini bütün herkes duydu (V:128)
Beylerin beyi, ey Biyñöger, ne yapıyorsun (VI:99)
- 215 Benim peşimi bırakmayıp takip eden sen misin (VI:100)
Geyikleri ağlatan sen oldun (VI:101)
Onları senden koruyan ben oldum (VI:102)
Sen kapana düştün, şimdi ben kaleme döneyim (V:129)
Öyle de olsa sana biraz “dua” edeyim (V:130)
- 220 İyi Gezoh’un olur kötü çocuğu (V:131)
İşte böyle olur dağ keçisinin kalesi (V:132)
Ben şeytan değilim, sorduğun gibi cin de değilim (V:133)
Yer yarılıp altından çıkan iblis değilim (V:134)
Ben geyik değilim, Apsatı’nın Kızı Fatima’yım (V:135)
- 225 Sağımlık maral değilim ki tutup memelerimden çekesin (V:136)
Ben geyik değilim, Apsatı’nın kızı Fatima’yım (V:137)
Ne kadar uğraşsan da zavallı yakınımın gelemezsin, yanıma (V:138)
Bırak! Dön geriye, yorma kendini, boşuna takip etme (V:139)
Apsatı’nın kızı topal Fatima işte benim (V:140)
- 230 Yakalayamazsın, boş umutlarla aldanma (V:141)
Pişman olursun zavallı kendine beddua ettirme (V:142)

6

- Ben ona bakıp, yeminimi çok düşünüp oturdum (V:143)
Kaftanımın eteklerini kar yumaklarıyla doldurdum (V:144)
Kar yumaklarına basıp onun yakınına tırmandım (V:145)
- 235 Yine geyik geri dönüp konuştu (III:32)
Gelme Biyñöger, geriye kendim dönerim (III:33)
Artık durmazsan sana kötü beddua ederim (III:34)
Ben gelirim babam dinlendiği zamanlarda (IX:2)
Gelip senden yemin alırım, geyiklere zarar vermezsin (IX:3)
- 240 Kardeşin Umar’ı da illetten kurtulduğunu görürsün (IX:4)
Biyñöger dedi, babanın kötü gözüne (III:35)
Ben kulak vermem senin sözüne (III:37)
Elinden geleni ardına koyma (III:36)

- Gel gör ki, o bana kötü beddua etmeye başladı (V:146)
- 245 Maral bana öfkeyle baktı (VI:119)
Yüksek kayalıktan şöyle söylemeye başladı (VI:120)
Ben Fatima'yım, Apsatı'nın güzel kızuyım (V:147)
Beni bırakmıyorsan, sağ dönme geriye (V:148)
Sürekli takip ettin bıkmadan, takibi bırakmadın (V:149)
- 250 İçe içe bizim kanımızdan doymadın (V:150)
Ey, yedin, içtin, etimizden hiç doymadın (V:151)
Sarp kayalıklarda sen bize hayat vermedin (V:152)
Ey, sen bizi bıraksan da Yaradan seni bırakmasın (V:153)
Karga, kuzgun içip, senin kanından doymasın (V:154)
- 255 Öyle olsa da, zavallı, ben sana "dua" edeyim (V:155)
Sana şu günde işte şöyle bir kötü beddua edeyim (V:156)
Tüfeğini doğrulttuğunda tetiği ateş çakmasın (X:10)
Okun, nişan aldığın hedefine gitmesin (X:11)
Bu yalçın kayalarda çok günler yaşayasın (VI:129)
- 260 Kollarının etlerini kesip yiyesin (VI:130)
Yaşayacak yerin senin mezar gibi dar olsun (V:157)
Aşağı tarafın atlayamayacak kadar uçurum olsun (V:158)
Ey, aşağı tarafın deniz olsun, geçilmez olsun (V:159)
Yukarı tarafın tırmanamaz şekilde yüksek olsun, gök olsun (V:160)
- 265 Aşağıdan bağırmanın sesi senin kulağına erişmesin (V:161)
Dünyadaki bütün ipler yukarıdan sarkıtılsa da yetişmesin (V:162)
İki yanın senin, şeytan bile geçemez şekilde sıkı olsun (V:163)
Gurtay mağarasında, yatacak, yaşayacak günün çok olsun (V:164)
Bizi (rahat) bırakmıyorsan, kimse gelemesin yanına (V:165)
- 270 Hikâye olasın bir köyünün gencine, yaşlısına (V:166)
Bağlıyım, babama ettiğim yeminime (VI:121)
Korkmuyorsan gel hadi Biynöger yanıma (VI:122)
Cesur avcı Biynöger sen isen (VI:123)
Apsatı'nın kızı güzel Fatima ben isem (VI:124)

7

- 275 Tüfeğimi doğrulttum da tetiği ateş çakmadı (X:14)
Köpeğime "tut" dedim de koşmadı (X:15)
Okumu çekip denedim de atmadı (X:16)
Ey, ondan sonra benim günüm geçmedi (X:17)
Onun dediği gibi, etrafım kayalık oldu, sıkı oldu (VI:135)
- 280 Onun içerisinde benim yaşayacak günüm çok oldu (I:53)
Bedduayı alıp gidiyorum Gurtay mağarasına misafir olmaya (V:167)
Adım kaldı, yaşlıların, gençlerin söyleyeceği bir destana (V:168)
Ben rastlamıştım öyle şeytan gibi bir geyiğe (V:169)
Takip edip, niye çıktım sarp kayalığa, yükseğe (V:170)
- 285 Avcı köpeğim, çare ararcasına havlamıştı (V:171)
Benim de çaresiz kaldığımı görmüştü (V:172)
Geyiğin söylediği gibi aşağı tarafım derin oldu, geçilmez oldu (V:173)
Ey, yukarı tarafım öyle yüksek oldu, gök oldu (V:174)
İki yanım şeytan geçemez şekilde sıkı oldu (V:175)
- 290 Gurtay mağarasında yatacak, yaşayacak günüm çok oldu (V:176)
Topal Fatima'nın dilekleri kabul olmuş (V:177)
Zavallı Biynöger kaya kovuğunda kalmış (V:178)
On beş gün kaya kovuğunda yaşadım (I:54)

- Her acıktığımda yiyeceklerimin hepsini yedim (V:179)
 295 Yiyeceksiz kalıp, canım, acıkmaya başladım (V:182)
 İlk önce tüfeğimin kılıfını yiyip bitirdim (V:180)
 Sonra kollarımın etlerini kesip kendim yedim (I:55)
 Ey, avcı köpeğim bana bakıp acı acı havlamıştı (V:183)
 Kaya kovuğunda bu felâketi görmüştü (V:184)
 300 Bacaklarımı kesip (etini) ben avcı köpeğime yedirdim (V:185)
 Tam on beş gün onu etlerimle yaşattım (V:186)
 Biynöger'in artık elinden bir şey gelmiyor (IV:63)
 Orada sıkışıp kalmış, kurtulma çaresini bilmiyor (IV:64)

8

- Kardeşi Umar'ın rüyası, onu uykusundan uyandırmış (V:187)
 305 Rüyasında kendisi, arkadaş, çırlıçplak görmüş (V:188)
 Bir köpeğin gitti yurduna, Basiyat köyüne (V:189)
 Kardeşin Umar'ın avlusunda telaşlı uludu (V:190)
 O da, endişelenip, eyer taktırmıştı atına (V:191)
 Çok arayıp gitmişti Biynöger'in yanına (V:192)
 310 Baksanıza, canım, kardeşi Umar'ın rüyasına (V:193)
 On altıncı gün gitti Gurtay mağarasının aşağısına (V:194)
 Umar yüksek kayalıkta küçük kardeşini görmüş (V:195)
 Var gücüyle uğraşsa da oraya çıkamayacağını anlamış (V:196)
 Ne oldu sana, canım, yiğit Biynöger (V:197)
 315 Haber vermeye gelmişti gönderdiğin bir avcı köpeği (V:198)
 İn diye çok rica etti, kardeşi Umar, Biynöger'den (V:199)
 Sesini duyuramayıp, ne kadar uğraşsa da, o yerden (V:200)
 Sen benim yüzümden sıkışıp kalmışsın, demiş (V:201)
 Yiğit Biynöger'in inemeyeceğini anlamış (V:202)
 320 İkimiz de sırayla acı çekiyoruz, hastalanıyoruz (X:1)
 Soyumuz kalmayıp, yeryüzünden kuruyoruz (X:2)
 Ak maralı görürdüm rüyamda (X:3)
 Kandırmıştı ikimizi, hasret bırakıp ak sütüne (X:4)
 Kendisini üç bacaklı geyiğe aldatan demiş (X:20)
 325 Biynöger'in hali suretini orada görmüş (X:21)
 Neden musallat oldular bize Apsatı'nın kızları (X:22)
 Çok kötüdür onların ettiği bedduaları (X:23)

9

- Çare bulamayıp o Holam'a, Çegem'e koşmuş (V:203)
 Orada halkın hepsini hemen kendi arayıp bulmuş (V:204)
 330 Büyük Bızıngı'da bulabildikleri ipleri topladılar (V:205)
 O gün onların hepsi düğünü, eğlenceyi kestiler (V:206)
 Malkar, Holam, Çegem, Bashan, Bızıngı, hepsi geldiler (V:207)
 Kaya kovuğunda Biynöger'i yapayalnız gördüler (V:208)
 İpe tutunup tirmandılar o sarp kayanın tepesine (V:209)
 335 Güç versin deyin Dağlı'nın dağda yetişen delikanlısına (V:210)
 Uzattılar ona birbirine bağlayıp ipleri (V:215)
 İpler yetmediğinde, örüp ip yapıyorlar otları (V:216)
 Onlar çok çareler, çözümler aradılar (V:217)
 Çaresiz kalıp, hiçbir şey yapamayıp gittiler (V:218)
 340 Annesi Kâbahan'a bu acı haber ulaşmış (V:211)

- O gelip Biynöger'e iki kolunu açmış (V:212)
 Annesi Kâbahan, yavrusunu görüp ağladı (V:213)
 Ellerinizi uzatıp ona şöyle söyleyip kederlendi (V:214)
 Ey yavrum, canım, Biynöger, annenim, gelmişim (V:219)
 345 Senin başına gelen felâketi ben gözümle görmüşüm (V:220)
 Ben koşarak geldim, canım, iki bacağımı at yaptım (V:221)
 Ah, kendime vurarak, yenlerimi kırbaç yaptım (V:222)
 Gözyaşımı, kayadan akan şelale gibi akıttım (V:223)
 Yağmur yağarsa, yavrum, siyah saçlarımı yamçı yaptım (V:224)
 350 Sütüm hakkı için diliyorum, sen söylediklerimi dinlesene (V:225)
 Cesaretini toplayıp, kartalım, kayadan atlasana (V:226)
 Ey annem, canım, sen kendini boşuna üzme (V:227)
 Ey annem, canım, can denilen tatlıdır, atlamam (V:228)
 Kardeşi Umar ise karşısından gitmiyor (V:229)
 355 Biynöger yine onun söylediğini yapmıyor (V:230)
 Umar ona dedi, inmezsen sana yapacağımı diyeyim (V:231)
 Senin büyük kızını Doğu'ya satarım (V:232)
 Küçük kızını, dedi, ey, Batı'ya atarım (V:233)
 Senin güzel karını koynuma alıp yatarım (I:74)
 360 Küçük oğlunun boğazını keserim (V:235)
 Malını, mülkünü, hiçbir şey bırakmadan, dağıtırım (V:236)
 Bu sözlerden bana bir fayda çıkmayacağını biliyorum (V:237)
 Bunları söyleyip de bundan sonra benden bir şey isteme (V:238)
 Tırmadığım gibi, geriye inecek yol bulamıyorum (V:239)
 365 Canımı seviyorum, kendimi kayadan atamıyorum (V:240)

10

- Babugey'de vardır benim bir güzel sevgilim (V:241)
 Onu şimdi görseydim, canım, çoktur diyeceklerim (V:242)
 Haber verseniz, buraya o hemen gelirdi (V:243)
 Ah, bir çare varsa, bana o bir çare bulurdu (V:244)
 370 Onu getirirseniz, o ne derse öyle yaparım (V:245)
 O da sizin gibi derse, kayadan atlayıp giderim (V:246)
 Kardeşi Umar bunu öyle kabul etmiş (V:247)
 Arkadaşlarını alıp Babugey'e yola çıkmış (V:248)
 Çıkıp gittiler onlar Babugey'de misafir olup (V:249)
 375 Biynöger'in halini anlattılar onlar hikaye edip (V:250)
 Kabardey'de yaşayan gelinim kalk sen ayağa (V:251)
 Kardeşim Biynöger hazırlanmış ölmeye (V:252)
 Sevgilisi sabaha kadar yiyecek hazırladı (V:253)
 Biynöger'in öldüğü yerde öleceğim diye yemin etti (V:254)
 380 Yola çıkmıştı o şöyle iki bacağını at yaparak (V:255)
 Yakut gibi saçlarını üzerine yamçı yaparak (V:256)
 Ağlaya ağlaya şu gömleğinin önünü ıslatarak (V:257)
 İki zarif elini bacaklarına kırbaç yaparak (V:258)
 Dünyanın azabını, ey, kim çektirir, kim çeker (V:259)
 385 Ey, güzel sevgilin sana geliyor, Biynöger (V:260)
 Koşa koşa, ağlayarak, Biynöger'e gitmiş (V:261)
 Terleyip, yanıp, pişip, Kara Uçurum'a ulaşmış (V:262)
 Güneş batana kadar Biynöger'e gelmiş (V:263)
 Görür görmez birçok dilekler dilemiş (V:264)
 390 Ne tatlı dilli, ey, ne iyi bir kadın gelmiş (V:265)

- Biyñöger'e üzölüp sonra şöyle demiş (V:266)
 Dünyanın bir ucundan soluk soluğa gelmişim (V:267)
 Senin öldüğün yerde canımı vermeye yemin etmişim (V:268)
 Beylerin beyi, sevgilim, Gezoh'un yiğit oğlu (V:269)
 395 Olacaksın, canım, düşmanlarının esiri (V:270)
 Tırmanıp çıkmışsın, Biyñöger, yüksekten yükseğe (V:271)
 Nasıl rastlamıştın, ters ayaklı, şeytan geyiğe (V:272)
 Uzanabilsem sana yetişirdi elim (V:273)
 Kabul olsun, canım, benim bugünkü dileğim (V:274)
 400 Korkak olmuştun, beylerin beyi sevgilim (III:74)
 Çok özledim, fırlayıp çıkacak yüreğim (III:75)
 Ey, korkak, kendini topla, sen böyle yapmasana (V:275)
 Atla, cesedini, ey, kaya kovuğunda bırakmasana (V:276)
 İnmezsen, cesedini, ey, akbabalar yerler (V:277)
 405 Seni seven arkadaşların, içleri yanarak yaşarlar (V:278)
 Ah, akrabaya, arkadaşaya, boş yere eziyet etmesene (V:279)
 Kendim diktiğim beyaz gömleği sen gözlerine bağlasana (V:280)
 Tüfeğini alıp, ucundan tutarak fırlatsana (V:281)
 Kendin oynadığın, sevgilim, ak göğsüme atlasana (V:282)

11

- 410 Bunu duyunca Biyñöger kalktı, can geldi (III:85)
 Tüfeğini ucundan tutup fırlattı (V:283)
 Yiğitliğini o bugün burada gösterdi (V:288)
 Gömleğini çıkarmış, onu gözlerine bağladı (V:284)
 Ölüm korkutmadı, ona engel olamadı (V:285)
 415 Son gücünü de toplayıp Biyñöger kayadan atladı (V:286)
 O canını esirgemedi, uçuruma atladı (V:287)
 Önlerine düştü Biyñöger'in kafası (V:289)
 Böylece sona erdi Biyñöger'in geyik ziyafeti (V:290)
 Tırmanıp çıktın buradan sen demir kanca gibi (V:291)
 420 Parçalanıp düştün oradan zavallı, bir böreklik hamur topağı gibi (V:292)
 Babugey'de kaldılar yaşlılarım, bahar otları gibi (V:293)
 Koparıp atıyorum yakut gibi saçlarımı ırmağa (V:294)
 Yiğitlerin cesuru, Gezoh'un oğlu Biyñöger (V:295)
 Yaratan Allah, dedi, senin canını sevmeyen (V:296)
 425 Ah, yalnız perçemin düştü sevgilinin önüne (V:297)
 Makasını alıp sapladı sevgilin karnına (V:298)
 Sen yükseğe çıkardın bu insanlığın vasıflarını (V:299)
 Bunu terennüm ediyorlar bu dağ köylerinin yaşlıları (V:300)
 Hava kararmadan gitmiyorlar oradan insanlar (V:301)
 430 Her gün gelip onlar aşağıdan yukarı bakıyorlar (V:302)
 Yüksekte imiş meğer Apsatı'nın kızının kalesi (V:303)
 432 Arkadaş, böyle olmuş, Gezoh'un yiğit çocuğu. (V:304)

6.2. Biyñöger (Karaçay-Malkar Türkçesiyle)

1

- 1 Gezoh ulu cigit tuvğan Biyñöger (IV:1)
 Erle içinde da mahtalib kelgen batired (IV:2)
 Cigitlik bolmasa, homuhluknu bir da süymegen (V:2)

- Suvda batmayan a, ne va cañnan otda küymegen (V:3)
 5 Ötürük aytmayan, kişige amanlık bilmegen (V:4)
 Duniyanı başında bir tav koymayın örlegen (VI:2)
 Athan ogu da ne çıpçık közü cazmayan (VI:3)
 Sadak ogu da seni teriñden ötmegen (VI:8)
 Kuturgan suvda da ne çabak kibik oynagan (VI:9)
 10 Maral balalanı da, oy, anasından ayırgan (VI:10)
 Kiyik tilinde da Apsatı kibik söleşgen (VI:4)
 Seni canıñı da, Teyri, Apsatı da süymegen (VI:6)

2

- Ne küreşseñ da, biylik el bermeyle Biynöger (VI:5)
 Ullu Malkarda el tabılmay, sen biylik eterça (VI:21)
 15 Gollulada cer tabılmay, sen törge öterça (VI:22)
 Biy uluna töre hürmet bermeydi (VI:23)
 Açuvdan Biynöger da kiyik uvga ketedi (VI:24)
 Kiyik koymaydı eteklede, çatlada (VI:31)
 Kanatlı koymaydı eteklede, ağaçda (VI:32)

3

- 20 Çaynaşlı boynundan, oy, ullu müyüz karaydı (VI:11)
 Biynöger da Karça-Kaladan maraydı (VI:12)
 Caralı cugutur da, kanı sarka, Karça-Kalaga karaydı (VI:13)
 Apsatı da, ay tiye, kesi malların sanaydı (VI:14)
 Cılay, sarnay, oy, ol Apsatıga keledi (VI:15)
 25 Biynögerni üsünden añña hapar beredi (VI:16)
 Apsatı da uvçulanı hamlı cerlerin bileği (VI:17)
 Ol da Biynögerge köb açi onovla etedi (VI:18)
 Apsatını süygen malın caralı etgense (VI:25)
 Endi sañña ne kelirin bilmeyse (VI:26)
 30 Cugutur caralanı Apsatı tüküredi, baylaydı (VI:27)
 Biynögerge va kanı kızadı, kaynaydı (VI:28)
 Sabiylerin cıyıp ol alay onov beredi (VI:29)
 Biynögerge dert cetdirigiz deydi (VI:30)

4

- Biynöger da, uvda aylana, bir aman tüşle körgendi (VI:33)
 35 Karındaşı Umarga ol it avruv tiygenin bilgendi (VI:34)
 Tamada karındaşıñ Umar it avruvdan avruydu (I:2)
 Amalın tavusub ol cuvuknu, teñni soruydu (V:6)
 Ol öledi deydile, sanları kızıp, küyedi (V:7)
 Ölüründen alga teñlerin körürge süyedi (V:8)
 40 Avruy ese añña darmañña ne carar (I:3)
 İt avruvnu horlar kallay bolsun, Tabu, bir madar (V:10)
 Cuvuk, teñ keldile, kıyın avrugannı kördüle (V:11)
 Atlarına minib, bılay tavga, tüzge sürdüle (V:12)
 Biz madar izleb, alan, ne keçe, ne kün catmaybız (V:13)
 45 Añña carar darmannı ne tavda, ne tüzde tabmaybız (V:14)
 Aylanabız, alanla, biz añña darman izleybiz (V:15)
 Darman a tababız, añña ne cararın bilmeybiz (V:16)

- Ol avruga darman bolmay, hans bolmay (VI:35)
 Ol tiygen adam da maral sütsüz sav bolmay (VI:36)
 50 Biynöger, sorayım deb, obur katıñña bargandı (V:17)
 Bek calbarganında, obur katın taşın salgandı (V:18)
 Oburnu taş, burulub, üç tizgiññe sıyındı (V:19)
 Darmannı keliri tınç tüyüldü dedi, kıyındı (V:20)
 Añña cararık bardı, bir ak maralñı sütüdü (V:21)
 55 Anı tutarık ana karındaşıñı itidi (VI:40)
 Barmay tohtasañ, batır, seni canıñ sav kallıkdı (V:23)
 Kalmazlık a bolsañ, karındaşıñ ızırından barlıkdı (V:24)
 Biynöger ketgendi ana karındaşına it tiley (V:25)
 Umar a kalgan edi, ma kiyik-maral süt küsey (V:26)
 60 Men bargan edim ana karındaşıma konakga (V:27)
 Başım kaldı sora bu tav ellede comakga (V:28)
 Men barganımda ala Teyri meni konakça körmelle (VI:41)
 Eger uvga bir it küçüklerin da bermelle (V:30)
 Biynöger tüşünde, ey, ulla bıçağın biledi (VI:42)
 65 Ertidenbla turub ana karındaşıñdan it tiledi (V:29)
 Mañña aylanıb da ala alay aytdıla (VI:43)
 Mal kerek ese sürüvümü eki böleyim (VIII:8)
 At kerek ese acir ülüş cılkı bereyim (VIII:9)
 Munu bıla seni egeçden tuvğan kibik köreyim (VIII:10)
 70 Alay aythanında Biynöger söleşdi (VIII:11)
 Cürürge unamaydı miñnen atımı ayagı (VIII:12)
 Malıñ alay köb ese anaña aylansın tuyagı (VIII:13)
 Kaçdan kaçcha sen bizge salıb kelseñ (VIII:14)
 Mallarımı zekâtın sañña berirme (VIII:15)
 75 Anı bıla seni ana karındaş kibik körürme (VIII:16)
 Ana karındaşı anı konak kibik a körmedi (V:31)
 Egeçden tuvgañña egerni hauhlugun bermedi (V:32)
 Sañña it bermegen da, sen izlegença, it bolsun (V:33)
 Duniyadan, sora, Biynöger cigitley, túb bolsun (V:34)
 80 Eski Malkarda kaplan kalmadı, sen maralla tutarça (VI:47)
 Ullu Bashanda halk kalmadı, sen pariyle surarça (VI:48)
 Boş işañnan edim men allay cuvukga da, cakga (V:35)
 Bu üynü sanamazma kesime cuvuk ocakga (V:36)
 Öpkeleb ketdim andan, guruşha bolub, cav bolub (V:37)
 85 Ak maralñı savmay, Teyri, kayıtmazma sav bolub (V:38)
 Mıdah bolub bara Kubadiy uluna tübedi (V:39)
 Ol, haparın bilib, Biynögerge ma bılay dedi (V:40)
 Bizde bardı, canım, Cemegeyden kelgen gacile (V:41)
 Ala tabhanla bolalla ızçı kaspar pariyle (V:42)
 90 Kubadiyları va Biynögerge cuvuk bolmayla (V:43)
 Arbazlarında, canım, bir kaspar itle oynayla (V:44)
 Andan kaythanem Kubadiyları arbazga (VI:49)
 Kubadiyları da bir teyri süygen adamla (VI:50)
 Kubadiyları munu konak kibik kördüle (V:47)
 95 İtlerinden saylatıb, eki kasparñı berdile (V:48)
 Alanı alıb, Biynöger kayıthan ed üyüne (V:49)
 Üretgen edi da eski arbazına, sözüne (V:50)
 Karındaşıım Umar a mañña karab cılaydı (VI:53)
 Ak maralñı tutar madar tab deb tileydi (VI:54)
 100 Uvga tebrey a, men ant etgenem kartlaga (VI:55)

- Maral sütnü keltirme karındaşıma savgaga (VI:56)
 Kartla salam alıb, bir köb tilek tiledile (V:53)
 Muratıma cetib kayıtırımı izledile (V:54)
 Bara bara, salam berdim oñña, avlakga (V:55)
 105 Öрге karadım, kiyikle kelivçü kulakga (V:56)

5

- Şoş atlay, Botaş-Taşha cetgenem (VI:57)
 Alayda olturub köb sağışla etgenem (VI:58)
 Alayda allıma bir kart koyçu keldi, keñneşdi (VI:59)
 Mañña aylanıb alay aytıb tiledi (VI:60)
 110 Sadak oguñ da tüzge ketmegen Biynöger (VI:61)
 Ak sakalım bla senden anı tileymen (VI:62)
 Ak maralga aylanıb kayda da sadagını tartarsa (VI:63)
 Añña aylandırıp kayda oguñ atarsa (VI:64)
 Añña ok atsañ sav kelmezse eliñe (VI:65)
 115 Termile çaşarsa ahlularıña, teñiñe (VI:66)
 Andan örleb çıkdım maralla catıvçu talaga (VI:67)
 Tab tohdadım maral eçkile mararga (VI:68)
 Köb karadım, zat tabmadım ol talada (VI:69)
 Kıynalsam da örleb çıkdım Dıh Tavga (VI:70)
 120 Üç ayaklı altın müyüzlü bir maral çıkdı allıma (VI:71)
 Ol tübegeyedi, oy meni ceti kallıma (VI:72)
 Seyir etgenem maralda tamaşa sanlaga (VI:73)
 Bir da körmegenem anıça seyir duniyada (VI:74)
 Gujdar kiyikni ma bılaydı teñle haparı (V:73)
 125 Ol biraz barıb a ızına aylanıb karadı (V:74)
 Töppeşi cıltrayed Miñni Tavda buz kibik (V:75)
 Anı aybatlığı toyda oynagan kız kibik (V:76)
 Dagıda ariuvlugu çuba içinde kız kibik (V:77)
 Aythan kargışları va caraga sebgen tuz kibik (V:78)
 130 Kekeli cıltrayed, da bir miyala köz kibik (V:79)
 Tuyakları citi, bılay cırmı tikgen miz kibik (V:80)
 Müyüzleri anı sora etge çançhan tiş kibik (V:81)
 Tavga örlegeni bu kökde bargan kuş kibik (V:82)
 Oyra, müyüzleri tüz etge çançıvçu tiş kibik (V:83)
 135 Meni ol künüm da keçe körüvçü tüş kibik (V:84)
 Anı çımmaklığı, oy, savub a algan süt kibik (V:85)
 İzından aylandırdı, kalakga ketgen it kibik (V:86)
 Közüm körür körmez, anı erlay marab athanem (V:87)
 Marab athanlıkga, oknu cerge tiyib tabhanem (V:88)
 140 Men marağınçı tögeregim tuban boldu, çars boldu (VI:79)
 Meni maralım meni allımdan tas boldu (VI:80)
 Bar alayına, alan, ol kaç-köçe tebrede (V:89)
 Kaça-kete barıb, bir tik çıñılga örledi (V:90)
 Sora ol maralını men a süre-süre tebrede (V:91)
 145 Oy, altınlını, canım, bara turganlay cerledim (V:92)
 Anı bla teñişde men anı ızından örledim (V:93)
 Anamdan tuvğanlı andan ariuv canını körmedim (V:94)
 Ol uzak bardı da, bir sabır bolmayın, atdırmay (V:95)
 Canımda suvluguma emçeklerinden tartdırmay (V:96)
 150 Ol kiyikni süre, tuvra tik kayaga çıkganem (V:97)

- Oy, bir eger itimi belibavuma takganem (V:98)
 ıga-ıga barıb, Gezam kayasına  rledi (V:99)
 Men s r b a s r b, ol dagıda kaıb tebredi (V:100)
 Kariuvmu boşab, alay sağış etib olturdum (V:101)
 155 Uvu başlıgımı kar da cummaklardan tolturdum (V:102)
 Kar cummakları urub, bashı etib başladım (V:103)
 Arı va ıgarga birin da koymayın boşadım (V:104)
 Men kar cummaklardan kesime bashıla işledim (V:105)
 K kdegi teyriden da boluşluk izleb tiledim (V:106)
 160 Kadalıb ıkdım sora Gezam kayanı başına (V:107)
 Mıdahlık keldi, canım, Gezohnu cigit aşına (V:108)
 Ekini egeri k b ıgar dıgalas etgened (V:109)
 Bolumnu va tanıb, elge kuvguńna ketgened (V:110)
 T rt canıma karab, bir da maralımı k rmedim (V:111)
 165 Sadak oknu salıb, buruńnu cayanı k rmedim (V:112)
 Aşım cok, suvum cok, men a suvuk bolub esnedim (V:113)
 Kaya başında, dıday, ak kiyigimi esledim (V:114)
 Entda t geregim, oy, tul-tuban boldu, ars boldu (V:115)
 Cańnıdan ak maralım meni k z mden tas boldu (V:116)
 170 Maral ketdi Malkar tavladan Holamga (VI:81)
 Andan  td  egem, Bashan tavlaga (VI:82)
 Egerleni iyib, men uvga iylene tebredim (V:58)
 Ullu Bashannı miyik tavlara  rledim (V:59)
   ay izledim men maralımı tabmadım (VI:83)
 175 Kavum k nde olturub azık kabmadım (VI:84)
 Tavnu başında aylana aylana sorukdum (V:59)
 Tuvra karıvsuz bolub, izlegenime colukdum (V:60)
 Ullu Bahsannı tavlara kiyigimi esledim (VI:85)
 Izı bla Mińni Tavga  rley, ıga tebredim (VI:86)
 180 Maral  rleyedi ıran tavluga (VI:87)
 Uub ıgayedi iranlaga, sızgaga (VI:88)
 Ullu Bashannı tik tavlara ayladım (VI:89)
 Başha kiyik, başha maral tabmadım (VI:90)
 Oy, tav t ppelede aylana aylana bezgenem (V:69)
 185   ayaklı maralını uzakdan karab k rgenem (V:70)
   ayaklı gujdar cańnıdan ıkdı allıma (V:71)
 Bılay k nle kelsin s ymegenime, kanlıma (V:72)
 K b kıynaldım, cuvuk bardım katına (VI:91)
 Kertiiyem kartlaga etgen antıma (VI:92)
 190 " st" dedim da, uvu egerim abmadı (VI:93)
 Tarthanımda da sadak ogum atmadı (VI:94)
 Tohtamayın sora, s re kelgenem (VI:95)
 Oy kiyik maral bolmaganın bilgenem (VI:96)
 Men, armav bolub, sağışlaga ketib alay turdum (V:117)
 195 Sora es ıyıb, gujdardan tileb, bılay sordum (V:118)
 Carathan Allah   n, sen ne cansa, kimse (V:119)
 Tavlada otlagan bir savluk maral t y lm se (V:120)
 ařırma da aytsańa, sen řaytanmısa, cinmise (V:121)
 Ne va, cer carılıb, t b nden ıgıvu cekmise (V:122)
 200 Oy, kiyik eseń, kama, iřańna salıb atma koy (V:123)
 Savluk maral eseń, emegińden cańnız tartma koy (V:124)
 Tav ellede saklaydıla ahlula (VI:111)
 Bek tileyme, s zlerime bir tıńıla (VI:112)

- Karındaşım Umar tüşekden kobalmaydı (VI:113)
 205 Maral sütsüz çaşavu bolalmaydı (VI:114)
 Kiyik eseñ, sadagımı salıb atma koy (VI:115)
 Savluk maral eseñ, emçeğinden tartma koy (VI:116)
 Alay bolmayın, şaytan eseñ, cin eseñ (VI:117)
 Köb kıynamay, colum bla ketme koy (VI:118)
 210 Ey, ol zamanda bu kiyik mañña alay söleşdi (V:125)
 Kutas çaçın alıb, eki canına üleşdi (V:126)
 Gujdar kiyik mañña, oyra, adam kibik söleşdi (V:127)
 Anı seyir sözlerin bütev tögerek eşitdi (V:128)
 Biyleni biyi da, oy, Biynöger, ne etese (VI:99)
 215 Meni koymay sürüb aylañnan senmise (VI:100)
 Kiyikleni cılatıvçu sen boldun (VI:101)
 Alanı senden saklavçu va men boldum (VI:102)
 Sen tuzakga tüşdüñ, endi men kalama kaytayım (V:129)
 Alay bolsa da señne bir-eki “algış” aytayım (V:130)
 220 Ahşı Gezohnu bolur caman a tuvgan balası (V:131)
 Ma bılay boladı cugutur kiyikni kalası (V:132)
 Men şaytan tüyülme, ne, sen sorganča cin tüyülme (V:133)
 Cerle carılıb a, andan çıgıvçu cek tüyülme (V:134)
 Men kiyik tüyülme, Apsatını kızı Fatimama (V:135)
 225 Savluk maral tüyülme, tutub emçegimden tartarga (V:136)
 Men kiyik tüyülme, Apsatını kızı Fatimama (V:137)
 Ne küreşseñ da, cazık, cuvuk kelalmazsa katıma (V:138)
 Koy! Kayıt ızña, sen kıynalıb, kuvub boş kelme (V:139)
 Apsatını kızı ashak Fatima ma menme (V:140)
 230 Tutallık tüyülse, boş umutlaga aldanma (V:141)
 Sokuranırsa, cazık, kesini mañña kargatma (V:142)

6

- Men, aña karab, antım, köb sağış etib olturdum (V:143)
 Çepken eteklerimi kar cummakladan tolturdum (V:144)
 Kar cummaklanı basıb, aña cuvukga örledim (V:145)
 235 Dagıda kiyik ızına aylanıb söleşdi (III:32)
 Kelme Biynöger, ızıma kesim kaytarma (III:33)
 Endi tohtamasañ saña açi kargış aytarma (III:34)
 Men kelirme atam tınçaygan zamanlada (IX:2)
 Kelib senden ant alırma, sen kiyikge tiymezge (IX:3)
 240 Karındaşın Umarnı da it avruvdan sav körürge (IX:4)
 Biynöger dedi, atañı aman közüne (III:35)
 Men tıñılamam seni sözüne (III:37)
 Etallığıñı sen mañña ayab kaldırma (III:36)
 Bar alayına, ol meni açi kargab tebredi (V:146)
 245 Maral mañña açuvlanıb karadı (VI:119)
 Ayrı kayadan alay aytıb başladı (VI:120)
 Men Fatimama, Apsatını ariuv kızıma (V:147)
 Meni koymay eseñ a, sav kayıtmagın ızña (V:148)
 Süre da süre, taymay sürgeniñi koymadıñ (V:149)
 250 İçe da içe, oy, bizni kanıbizdan toymadıñ (V:150)
 Oy, aşadıñ, içdiñ, bir da etibizden toymadıñ (V:151)
 Kaya ıranlada sen bizni çaşarga koymadıñ (V:152)
 Oy, sen bizni koysañ, Carathan seni bir koymasın (V:153)

- Karga, kuzgun içib, seni da kaniñdan toymasın (V:154)
 255 Alay bolsa da, harib, men sañña “algış” aytayım (V:155)
 Seni kün allında ma bilay açi kargayım (V:156)
 Altınlıñı şakalga salsañ çakmasın (X:10)
 Sadagıñ a sen tarthañña atmasın (X:11)
 Bu kaya ıranda talay küñnü çaşagın (VI:129)
 260 Bilek etleriñi kesib kesib aşagın (VI:130)
 Çaşarık a ceriñ seni, kabır kibik, tar bolsun (V:157)
 Töben canıñ, sora, çıññayalmaz kibik, car bolsun (V:158)
 Oy, töben canıñ teññiz bolsun, sora terk bolsun (V:159)
 Ogarı canıñ a, çığalmazça bolsun, kök bolsun (V:160)
 265 Tübüñden kıçırğan seni kulagıña ötmesin (V:161)
 Duniyanı cibi da, başıñdan salınsa, cetmesin (V:162)
 Eki köndeleniñ seni, şaytan ötmez, bek bolsun (V:163)
 Gurtay dorbununda catar, çaşar küñüñ köb bolsun (V:164)
 Bizni koymay eseñ, adam kelalmasın katıña (V:165)
 270 Comakga kalgın bir eliñi çaşına, kartına (V:166)
 Kertiçime atama etgen antıma (VI:121)
 Korkmay eseñ çıkçı Biyñöger, katıma (VI:122)
 Batır uvçu biy Biyñöger sen eseñ (VI:123)
 Apsatını kızı ariuv Fatıma men esem (VI:124)

7

- 275 Altınlımı şakalga saldım da çakmadı (X:14)
 Egerime “üs” dedim da çabmadı (X:15)
 Sadagımı tartıb kördüm atmadı (X:16)
 Ey, andan sora da meni küñüm batmadı (X:17)
 Ol aythança, tögereğim kaya boldu, bek boldu (VI:135)
 280 Anı içinde meni çaşar küñüm köb boldu (I:53)
 Kargış cetib, barama Gurtay dorbununa konakga (V:167)
 Başım kaldı kartla, çaşla cırlay turur comakga (V:168)
 Men tübegen edim allay şaytan kibik kiyikge (V:169)
 Süre barıb, nek çıkdım çıññıl kayaga, miyikge (V:170)
 285 Uvçu egerim, madar izlegença, ürgened (V:171)
 Meni da amalsız bolub turganıma körgened (V:172)
 Gujdar aythanlay a, túbüm teren boldu, terk boldu (V:173)
 Ey, ogarı canım alay miyik boldu, kök boldu (V:174)
 Eki köndelenim, şaytan ötmez kibik, bek boldu (V:175)
 290 Gurtay dorbununda catar, çaşar küñüm köb boldu (V:176)
 Ashak Fatımanı tilekleri kabıl bolgandı (V:177)
 Biyñöger cazık sora kaya ıranda kalgandı (V:178)
 On beş küñnü kaya ıranda çaşadım (I:54)
 Avuz cetgen cerde koymay hantlarımı aşadım (V:179)
 295 Azıksız bolub, canım, açdan aç bola başladım (V:182)
 Algı burun aşab altınlı kabımı boşadım (V:180)
 Sora bilek etlerimi kesim tutub aşadım (I:55)
 Ey, uvçu egerim mañña karab açi ürgened (V:183)
 Kaya ıranda oy bu kıynınlıkanı körgened (V:184)
 300 Butlarımdan kesib men uvçu itime aşatdım (V:185)
 Sav on beş küñnü sora anı etim bla çaşatdım (V:186)
 Biyñögerni endi kolundan cuk kelmeydi (IV:63)
 Ol bekleññendi da eter amalın bilmeydi (IV:64)

8

- Karındaşı Umarnı tüşü cukusun bölgendi (V:187)
- 305 Tüşünde kesin, alan, kımija bolub körgendi (V:188)
 Bir egeriñ bardı eliñ Basiyat kabagına (V:189)
 Karındaşıñ Umarnı kaygılı ulub arbazına (V:190)
 Ol a, korkuv etib, cer saldırgan edi atına (V:191)
 Köb izleb, bargan edi, oy, Biynögerni katına (V:192)
- 310 Karaçığız, canım, karındaşı Umarnı tüşüne (V:193)
 On altınçı kün bardı Gurtay dorbunnu tübüne (V:194)
 Umar miyik kayada gitçe karındaşın körgendi (V:195)
 Terleb küreşe da, añña çıgalmazın bilgendi (V:196)
 A ne bolgandı sañña, canım, cigit Biynöger (V:197)
- 315 Kuvguñña kelgen edi sen iygen bir uvçu eger (V:198)
 Tüş deb, köb tiledi karındaşı Umar, Biynögerden (V:199)
 Tavuşun eşitdiralmay ne küreşe da ol cerden (V:200)
 Sen meni amaltın beklenib kalgansa, degendi (V:201)
 Cigit Biynögerni va tüşalmazlığın bilgendi (V:202)
- 320 Ekibiz da közüv közüv termilebiz, avruybuz (X:1)
 Tukumubuz kalmay, cer üsünden kuruybuz (X:2)
 Ak maralını körüvçü edim tüşümde (X:3)
 Aldaganed ekibizni, termiltib ak sütüne (X:4)
 Kesin üç ayaklı kiyikge aldathan degendi (X:20)
- 325 Biynögerni halın, sıfatın alayda körgendi (X:21)
 Nek kadaldıla bizge Apsatını kızları (X:22)
 Aman boluvçudula alanı etgen kargışları (X:23)

9

- Madar tabmay ol, Holamga, Çegemge çabhandı (V:203)
 Anda halknı barın erlay kesi izleb tabhandı (V:204)
- 330 Ullu Bızıññıda mans tabhanların cıydıla (V:205)
 Ol kün ala barı oyunnu, toynu da tıydıla (V:206)
 Malkar, Holam, Çegem, Bashan, Bızıññı, barı keldile (V:207)
 Kaya ıranda va Biynögerni caññız kördüle (V:208)
 Beçev bolub çıkdıla ol tik kayanı başına (V:209)
- 335 Oñ bersin degiz tavlunu tavda ösgeñ çasına (V:210)
 Uzatdıla añña birbirine koşub manslanı (V:215)
 Mansları cetmese, gırmık etedile hanslanı (V:216)
 Ala köb madarla da, bir köb lağımla etdile (V:217)
 Amalların tavusub, cuk da etalmay ketdile (V:218)
- 340 Anası Kábahañña bu aman hapar bargandı (V:211)
 Ol kelib Biynögerge ma eki kolun caygandı (V:212)
 Anası Kábahan, ey, balasın körüb cıladı (V:213)
 Kolların uzatıb, añña bılay aytıb taraldı (V:214)
 Oy balam, canım, Biynöger, anañma, kelgenme (V:219)
- 345 Señne cetgen kıynlıknı men közüm bla körgenme (V:220)
 Men çabdım, cortdum, canım, eki butumu at etdim (V:221)
 Ah, kesimi ura, ceñ uçlarımı kamçı etdim (V:222)
 Köz çasını, kayadan akgan suvça, tamçı etdim (V:223)
 Caññur cavsa, balam, kutas çaçımı camçı etdim (V:224)
- 350 Sütüm bla tileyme, sen aythanıma tıñılaçı (V:225)

- Tavkel etib, tav kuşum, kayadan beri çinñaçı (V:226)
 Oy, anam, canım, sen kesini boşuna kıynama (V:227)
 Oy anam, canım, can degen tatlıdı, çinñamam (V:228)
 Umar karındaşı va köz tuvrasından ketmeydi (V:229)
 355 Biyñöger, biyağınlay, anı aythanın etmeydi (V:230)
 Umar aña dedi, tüşmeseñ, saña eterni aytayım (V:231)
 Tamada kızını seni kün çıkgaña satarma (V:232)
 Kiçi kızını, dedi, ey, kün bathaña atarma (V:233)
 Seni ariuv katınıni koynuma alıb catarma (I:74)
 360 Sabiy ulanıni boynun tögerek a tartarma (V:235)
 Malını, ırışını cugun koymayın çaçarma (V:236)
 Ol sözleden maña va hayır çıkmazın bileme (V:237)
 Alanı aytıb a, mından arı menden tileme (V:238)
 Örgenim kibik, ızıma ener col tabmayma (V:239)
 365 Canımı süyeme, başımı kayadan atmayma (V:240)

10

- Babugeyde bardı meni bir ariuv tos katınım (V:241)
 Anı endi körsem, canım, bir da köbdü aytırım (V:242)
 Hapar etsegiz, beri ol mıçımayın cetered (V:243)
 Ay, madar bolsa, maña ol bir madar etered (V:244)
 370 Anı keltirsegiz, kalay aytsa, alay eterme (V:245)
 Ol da sizley aytsa, kayadan sekirib keterme (V:246)
 Karındaşı Umar munu alay kabil körgendi (V:247)
 Nögerle alıb, Babugeyge atlanıb ketgendi (V:248)
 Salıb bardıla ala ma Babugeyge konaklab (V:249)
 375 Biyñögerni haparın ala aytdıla comaklab (V:250)
 Kabartıda çaşagan, kobçu, kelinim, sen örge (V:251)
 Karındaşım Biyñöger a hazırlañandı ölüрге (V:252)
 Tos katını taña deri katı-kutu hant etdi (V:253)
 Biyñöger ölgen cerde öllükme deb ant etdi (V:254)
 380 Atlañnan edi ol, bılay eki butun at etib (V:255)
 Nakut çaçın sora savlay üsüne camçı etib (V:256)
 Cılay-cılay da, bılay kölek allın tamçı etib (V:257)
 Eki nazik kolun ma butlarına kamçı etib (V:258)
 Duniyanı azabın a, ey, kim çekdirir, kim çeger (V:259)
 385 Oy, ariuv tos katınıñ saña baradı, Biyñöger (V:260)
 Çaba, corta, cılay da, ol Biyñögerge ketgendi (V:261)
 Terleb, canıb, bişib a, Kara Çinñılga cetgendi (V:262)
 Kökde kün bathınçı da ol Biyñögerge cetgendi (V:263)
 Karab körgenleyine, bir köb tilekle etgendi (V:264)
 390 Bir tatlı tilli da, ey, bir tab tişiruv kelgendi (V:265)
 Biyñögerge taralıb, sora ma bılay degendi (V:266)
 Cerni eteginden men can soluv etib cetgenme (V:267)
 Sen ölgen cerde canımı berirge ant etgenme (V:268)
 Biyleni biyi, nanım, Gezohnu cigit balası (V:269)
 395 Bolub kalasa, canım, süymegenleni tabası (V:270)
 Örlub a ketgense, Biyñöger, miyikden miyikge (V:271)
 Kalay tübegenñ ters ayaklı şaytan kiyikge (V:272)
 Uzalsam, saña ceter edi, toba, bileğim (V:273)
 Kabil a bolsun, canım, meni bugünñü tileğim (V:274)
 400 Homuh bolgansa, biyleni biyi süygenim (III:74)

- Tansık bolganma çartlab çıgadı cüregim (III:75)
 Oy homuh, bel katdırçı, sen alay etib turmaçı (V:275)
 Sekir, ölügünü, oy, kaya ıranda tıymaçı (V:276)
 Tüşmeseñ, ölügünü, ey, kara kuşla aşarla (V:277)
 405 Seni süygen teñleriñ ma küye, bişe çaşarla (V:278)
 Ah, cuvuknu, teñni kereksizge, canım, kırmaçı (V:279)
 Kesim etgen ak kölekni sen közleriñe çıрмаçı (V:280)
 Altınlını bir alıb, uçundan tutub, bırğaçı (V:281)
 Kesiñ oynavçu, nanım, ak öşünüme çıññaçı (V:282)

11

- 410 Munu eşitgenley Biynöger kobdu, can kirdi (III:85)
 Altınlı uşkogun burnundan tutub bırğadı (V:283)
 Cigitligin ol bugün bılayda sınadı (V:288)
 Kölegin teşgendi, anı közlerine çırmadı (V:284)
 Ölüm korkutmadı da ol anı tutub tıymadı (V:285)
 415 Art küçün cıyıp a, Biynöger kayadan çıññadı (V:286)
 Ol a can ayamay, çıññıl kayadan çıññadı (V:287)
 Allarına tüşdü Biynögerni töppe çırcası (V:289)
 Munu bla tohtadı Biynögerni kiyik uçası (V:290)
 İlinib çıkdıñ mindan sen, temir ırğaklay (V:291)
 420 Çaçılıb tüşdüñ andan, harib, bir hiçin cummaklay (V:292)
 Babugeyde kaldıla kartlarım, caz a kavdanlay (V:293)
 Cırtub a atama nakut çaçlarımı şavdañña (V:294)
 Cigitleni ötlüsü, Gezohnu çaşı Biynöger (V:295)
 Carathan Allah, dedi, seni canıñı süymegen (V:296)
 425 Ah, caññız kekeliñ tüşdü katınıñı allına (V:297)
 Kıptısın a alıb urdu tos katınıñ karnına (V:298)
 Sen miyikge çıgardıñ bu adamlıknı şartların (V:299)
 Anı cırlaydıla da bu tav elleni kartları (V:300)
 Karaññı bolmayın, ketmeyle alaydan adamla (V:301)
 430 Kün sayın kelib ala túbünden örge karayla (V:302)
 Miyikde köreyem Apsatını kızını kalası (V:303)
 432 Alan, bılay bolgandı Gezohnu cigit balası. (V:304)

Teşekkür

Bu makaleye konu olan “Biynöger” ve “Kococaş” destanları arasındaki benzerliklerin tespitine ve benim bu makaleyi yazmama vesile olan çok değerli hocam Sayın Naciye Yıldız’a ve Nerin Köse’nin “Kococaş Destanı” adlı eserini göndererek kaynak temininde bana yardımcı olan Sayın Mustafa Öner’e çok teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- AKBAYEV, M.O., Bayramukova, H.B., Kagiyeva, N.M., *Karaçay Poeziyanı Antologiyası*, Stavropol, 1965.
 ALANSKIY, Batır As., “*Jivite Čestno Delayte Dobro i Vse Budet Horoşo*”, Literaturnaya Kabardino-Balkariya, No: 3, Nalçik, 2007.
 BAYRAMUKLANI, F.İ., Akbaylanı, A.A., *Karaçay Poeziyanı Antologiyası*, Moskova, 2006.
 BAYKARA, Tuncer., *Türk Kültür Tarihine Bakış*, Ankara, 2001.
 CAFEROĞLU, Ahmet., “*Türklerde Av Kültü ve Müessesesi*”, VII. Türk Tarihi Kongresi Bildirileri, I. Cilt, Ankara, 1972.

- CUMAKUNOVA, Gülzura., “*Kırgızların Nooruz Kutlamalarındaki Eski Türk İnançlarının İzleri*”, Türk Dünyasında Nevruz Uluslararası Bilgi şöleni, Ankara, 2000.
- CUMAKUNOVA, Gülzura., “*Kırgız Destanlarından Kococaş Destanı*”, Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri, Ankara, 2002.
- ÇAĞATAY, Saadet., “*Karaçay Halk Edebiyatında Avcı Bineger*”, Fuat Köprülü Armağanı, İstanbul, 1953.
- ÇAĞATAY, Saadet., “*Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, 1956.
- ÇAĞATAY, Saadet., “*Biy n ger*”, K  rĖen: Biy n gerlanı Battal, Mingitav Jurnal, No: 1, Nalçik, 1993.
- GOİYALANI, S.A., Ortabaylanı, R.A.K., S y nlanı, H.İ., *Karaçay Halk Cırla*, Moskova, 1969.
- HABİLANI, Magomet., *Biy n ger*, erkessk, 1984.
- HACİYEVA, T.M., *Malkarlılanı bla Karaaylılanı Halk Poeziya ığarmaılıkları*, Nalçik, 1988.
- KARALANI, Haliymat., “*Biy n ger*”, Mingitav Jurnal, No: 2, Nalçik, 1996.
- KÖSE, Nerin., *Kococaş Destanı, İnceleme-Metin*, Ankara, 2002.
- LAYPANLANI, Hamit., Dudalanı, Mahmut., *Eski Karaçay Cırla*, Mikoyan-şahar, 1940.
- MALKONDUYEV, H.H., *Drevnyaya Pesennaya Kultura Balkartsev i Karaayevtsev*, Nalçik, 1990.
- MIZILANI, Kanşavbiy., “*Biy n ger*”, Mingitav Jurnal, No: 3, Nalçik, 1988.
- NEVRUZ, Yılmaz., *Eski Cırla (Birleşik Kafkasya Dergisi  zel Sayısı, Sayı: 23)*, Eskişehir, 2000.
- OTAROV, Omar., *Karaçay-Malkar Halk Cırla*, Nalçik, 2001.
- OTAROV, S.A., Holayev A.Z., *Malkar Halk Cırla*, Nalçik, 1969.
- ORTABAYEVA, R.A.K., “*Karaayev-Balkarskaya Ohotniya Poeziya*”, Voprosı Folkloru Narodov Karaayev-erkesii, erkessk, 1983.
- ROUX, Jean-Paul., *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, eviren: Aykut Kazancıgil, İstanbul, 1994.
- T PPELANI, Alim., “*Uvu T rele, Mifler, Tavruhla*”, Mingitav Jurnal, No: 2, Nalçik, 2007.
- YALDIZKAYA, Ömer Faruk., “*Karaçay AĞıtları*”, Bir Dergisi, Sayı: 4, 1995.